

Не чакайте ехото,
абонирайте се за
вестник "Ехо"

Брой 4 (1999) Година LXIII, ISSN-0205-0943

април 2023 г.

Цена 2 лв.

ТУРИСТИЧЕСКИЯТ ВЕСТНИК – Издание на БТС

Каталоген № 255

ПРОЯВИ ОТ КАЛЕНДАРНИЯ ПЛАН НА БТС

XXIII-и песенен празник „Прекрасна си мила, Родино!“ – 22 април, Казанлък, ТД „Орлово гнездо“ – Казанлък

Национален туристически поход „По пътя на четата на поп Харитон и Бачо Киро“ – от Бяла Черква до Дряновския манастир, посветен на Априлското въстание – май, ТД „Бачо Киро“ – Дряново, Община Дряново

Ден на предизвикателството и Пролетна кампания „Движи се и победи“ – 29 април; 13 май и 27 май, Велико Търново, „Трапезица – 1902“ – В. Търново

Гребен поход по река Росица и яз. „Ал. Стамболийски“ – май, ТД „Росица-Мазалат“ – Севлиево

Национален воден поход по река Струма – май, воден клуб „Струма 2012“ при ТД „Осогово“ – Кюстендил

Пешеходен поход „Адрелез“ (1,5 км) – празникът на водата – 6 май, ТД „Крепостта – Могилица“, съвместно с НЧ „България-1937“, Кметство Могилица, с. Могилица.

75-и Национален туристически поход „По пътя на Ботевата чета Козлодуй – Околчица“, Козлодуй – Околчица – 27 май – 2 юни, МОН, БТС, Област Враца

Празник на ТД „Кайлъшка долина“ – Плевен. Активности на всички клубове, провеждане на състезания за приз „Кристалинен еделвайс“ за учаци – май, х. „Среброструй“, ТД „Кайлъшка долина“

Градски маратон „Розова долина“ в Казанлък, посветен на 120 години празник на розата в града – май, Казанлък, ТД „Орлово гнездо“ – Казанлък

Спортивно-щифетни игри за деца от детски градини „Аз и моето семейство“ – 1 юни, Площад Олимпийски – Чепеларе, Община Чепеларе, ТД „Студенец“ – Чепеларе

„Верея“ – нощен поход в Стара планина – 1 – 2 юни, ТД „Сърнена гора“

Традиционно изкачване на връх Руен, където се събират туристи от България, Сърбия и Македония – 2 юни, ТД „Осогово“ – Кюстендил

Национален поход „Добруджа и морето“ – 4-6 юни, Северно Черноморие, ТД „Добротица“ – Добрич

Национален туристически събор-преглед на туристически дисциплини, сръчности и умения „Етрополе 2023“ – 10-11 юни, Крайградски парк, ТД „Туризм, спорт и екология – Етрополе“

Национален туристически поход и среща с честване на Еньовден и екскурзия до Гърция – 13 юни, ТД „Момини двори“ – Гоце Делчев

Девети международен колопоход Варна – Петрич – Република Северна Македония (гр. Охрид) – Варна – Петрич – граница с Република Северна Македония – Струмица – град Ресен – Битоля – Охрид и обратно – 17 – 26 юни, ТД „Черноморски простори“ – Варна

Риболовен фест „Дяволски мост – 2023“ – 17 юни, „Дяволски мост“ на река Арда, на 10 км от град Ардино, ТД „Белите брези“ – град Ардино, област Кърджали

Шест смени Зелени градски лагери „Млад турист 2023“ за деца от първи до шести клас – 5 юни – 25 август, Варна, ТД „Родни балкани“

Възпоменателен поход по повод 147 години от гибелта на Никола Войновски – 22 юни, от х. „Васильов“ до х. „Хайдушка песен“, ТД „Узана“, съвместно с „Клуб на офицерите и сержантите от запаса“ – Троян и Кметството на село Чифлик

Поход – поклонение до Къпиновски манастир – 22 – 23 юни, пешеходен и велопоход, събор гр. Елена – Къпиновски манастир, ТД „Чумерна 1901“ – Елена

Поход до извора на река Арда и Ардин връх – 1730 м (дължина от 18 км.) – юни, ТД „Крепостта – Могилица“ – с. Могилица, село Горна Арда

VI-ти общински туристически празник за учаци в с. Добриня, юни, ТГД „Орлови скали“ – Провадия

По стъпките на четата на Стоил Войвода – юни, село Нейково, БТС, ТД „Сотте войводи“ – Сливен

Традиционен туристически празник „Дни на Пирин“ в местността „Върбите“ – 8 юни, Община Кресна, връх Шаралия, ТД „Синаница 2000“ – Кресна

Национален туристически поход „По пътя на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа“ – 16 юни, от местност Янково гърло на р. Дунав до връх Бузлуджа, ТД „Узана“ – Габрово

Национален преглед на туристическите умения и сръчности за учаци за приз „Кристалинен еделвайс“ – 23 юни, язовир „Копринка“, БТС, МОН, ТД „Орлово гнездо“ – Казанлък, ТД „Сърнена гора“ – Стара Загора

Обучение на хижари на обекти, предоставени от БТС за стопанисване и управление от ТД – април-октомври, по региони БТС

Курс за планински водачи – летен профил, юни-септември, УЦ „Мальовица“, БТС

Курс за инструктори „Aqua walking“ – юни, по наредба, БТС, ТД

Курсове и семинари с учители – ръководители на ученически групи – цялата година, УЦ на БТС, БТС

ЗАЩИТЕТЕ РОДНАТА ПРИРОДА И ЧРЕЗ „ЗНАНИЯ ЗА НАТУРА 2000“

Натура 2000 е общоевропейска мрежа, съставена от защитени зони, целяща да осигури дългосрочното оцеляване на най-ценните и застрашени видове и местообитания за Европа в съответствие с основните международни договорености в областта на опазването на околната среда и биологичното разнообразие.

Местата, попадащи в екологичната мрежа, се определят в съответствие с две основни за опазването на околната среда Директиви на Европейския съюз – Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (наричана накратко Директива за хабитатите) и Директива 2009/147/ЕС за опазване на дивите птици (наричана накратко Директива за птиците). Двете директиви са отразени в българското законодателство чрез Закона за биологичното разнообразие (ЗБР).

Като европейска мрежа от защитени зони, Натура 2000 трябва да осигури дългосрочното оцеляване на най-ценните и застрашени видове и местообитания в Европа, както на сушата, така и в морската среда. Политиката на натура 2000 се базира на две директиви: Директива за местообитанията, по която в България са определени 234 зони. Директива за птиците, по която в България са определени 120 защитени зони.

За да изпълни задължението си по двете директиви, България следва да планира и приложи подходящи мерки за управление на защитените зони, консер-

вационни, административни и договорни мерки.

МОСВ провежда Втората Национална кампания по проект „ЗНАНИЯ ЗА НАТУРА 2000“ чрез национални и регионални срещи. Информационната кампания обхваща всички областни градове в страната. Повече информация за регионалните събития от Втората национална кампания можете да намерите на natura2000.bg

В процеса на разработването на плановете е предвидено активно участие на заинтересованите страни чрез включването им в комитети, сформирани към всеки орган за регионално управление на екологичната мрежа. Плановете ще бъдат стратегически документи със срок на действие от 6 години. Финансирането им ще бъде осигурено чрез мерките, включени в Националната рамка за приоритетни действия (НРПД) за Натура 2000, за което е предвиден финансов ресурс по различните програми за финансиране със средства на ЕС и националния бюджет.

WWF призова за създаването на нови защитени територии

На 3-и януари т. г. WWF внесе в Министерството на околната среда и водите (МОСВ) предложения за обявяване на десет нови защитени територии с обща площ от 13 624 дка. Според експертите определените зони трябва да бъдат поставени в категория „Защитена местност“, тъй като пазят ценни екосистеми от стари и крайречни

гори, които са местообитания на редица животински и растителни видове. В предложенията попадат горски и водни територии, част от които са държавна, а други – общинска собственост. Сега решението е в ръцете на МОСВ и експертите на WWF чакат обратна връзка, за да могат да продължат работата си на терен.

Териториите, предложени от WWF, включват местности по поречието на река Марица, както и в Стара планина, Златишко-Пирдопската котловина и Родопите. Това са: „Изворът на Белоногата“ и „Марица – Стамболийски“ в Горнотракийската низина, „Тодорини кукли“ и „Забанова падина“ в Западна Стара планина, „Златишка букова гора“ и „Маринов дол“ в Златишко-Пирдопската котловина, „Смилян“ в Родопите, „Райковци“ в община Велико Търново, „Средец“ и „Снягово“ в района на Бургас.

„Най-малката е „Маринов дол“, която обхваща площ от 414 дка, а най-голямата – „Смилян“ покрива 5410 дка. Общото между всичките десет предложени защитени местности е, че в тях са съхранени ценни горски съобщества – стари букови и смърчови гори, крайречни гори от бяла топола и полски бряст, равнинни дъбови, габъррови и липови гори. Те са местообитания на застрашени, редки и уязвими видове и видове с висока консервационна значимост. Голяма част от типовете горски местообитания в предложените защитени местности са вписани като застрашени в Червената книга на България и опазването им зависи от всички нас“, споделя Нели Дончева, ръководител на програма „Гори“ във WWF.

Всеки може да стане част от каузата на WWF да опази дома на дивите животни в България, като се включи в кампанията „Общ дом. Общо бъдеще“. Вижте как на wwf.bg/zakrilnik.

8-9

„ХИМАЛАЙСКАТА КОРОНА“

№71

100 НТО

ЧИРПАН

4

5

ВРЪХ ЛЮБАШ

РЪКОВОДИТЕЛИ И ЕКСПЕРТИ ОТ БТС И МОСВ ОБСЪДИХА СЪВМЕСТНИ ДЕЙНОСТИ

На 23 март 2023 г. председателят на Сдружение „Български туристически съюз“ Венцислав Венев и експерт от отдел „Хижна дейност и маркировка“ проведеха работна среща в Министерството на околната среда и водите. От страна на МОСВ присъстваха заместник-министърът Мария Бояджийска, Мирослав Калугеров – директор на Дирекция „Национална служба за защита на природата“, Елена Стефанова – началник на отдел „Защитени територии“, Борислав Бе-

чев – държавен експерт от същия отдел, както и назначените преди малко повече от месец нови директори на трите национални парка: Красимир Андонов (директор на Дирекция „Национален парк Рила“), Николай Гоцков (директор на Дирекция „Национален парк Централен Балкан“) и Росен Баненски (директор на Дирекция „Национален парк Пирин“), придружен от Елена Топузова – началник отдел „Контрол и Охрана“.

На продължилата почти три часа среща бяха обсъдени множество наболели проблеми, сред

които:

- борбата с браконьерството и незаконното движение на моторни превозни средства в защитените територии;
- съгласуване на дейностите по подновяване на маркировката и по поддържане на туристическите маршрути;
- регистрацията на водохващанията и водовземанията на хижите;
- процедурите и реда за осъществяване на ремонт на туристическите хижи и заслони, които се намират в защитени територии, както и възможностите за снабдяване с фотоволтаични инсталации;
- обособяване на специални зони за бивакуване в националните паркове и други.

На финала участниците в срещата се обединиха около предложението за поддържане на по-близки работни взаимоотношения и извършване на редовни съвместни дейности с цел развитие на устойчив туризъм в защитените територии, който да генерира щастливи туристи.

exo

В БАНСКО СЕ СРЕЩНАХА ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА БТС И НП „ПИРИН“

В последния ден на март т. г. в Посетителския информационен център на Национален парк „Пирин“ в Банско се проведе първата от поредица работни срещи с ползватели на обекти в защитената територия на парка. Тя се състоя по инициатива на директора на Ди-

рекция „Национален парк Пирин“ Росен Баненски, присъстваха и експерти от различни отдели в дирекцията на парка, експерт от отдел „Хижна дейност и маркировка“ в Сдружение „Български туристически съюз“ и стопаните на пиринските хижи в района на Банско и Добринище – „Бъндери-

ца“, „Бъндерица – къмпинг“, „Демяница“, „Безбог“ и „Яворов“.

Росен Баненски запозна присъстващите с планове за развитие и поддръжка на туристическата инфраструктура на територията на НП „Пирин“, след което бяха обсъдени текущите проблеми, свързани с подновяване на маркировката и поддържане на туристическите маршрути; обособяване на специални зони за опъване на палатки на територията на парка с цел ограничаване на незаконното бивакуване; регистрацията на водохващанията и водовземанията на хижите; процедурите и реда за осъществяване на ремонт на туристическите хижи и заслони и пътищата, които осигуряват достъп до тях; снабдяването с електроенергия; борбата с браконьерството и незаконното движение на моторни превозни средства в парка и др.

Участниците в срещата взеха единодушно решение за разширяване на сътрудничеството и извършване на съвместни дейности в интерес на развитието на туризма в НП „Пирин“.

Иван ПАНКЕВ

exoСЪОБЩЕНИЕ

ПРОМЯНА НА ИЗХОДНИЯ ПУНКТ НА ВОДЕН ПОХОД „ЯНТРА-ДУНАВ“

Традиционният воден поход „Янтра-Дунав“, включен в календарния план на БТС, ще се състои от 29-и април до 1-ви май 2023 г. От името на домакините от ТД „Приста“ – Русе ви уведомяваме, че поради строителни работи по моста на Кольо Фичето и на поляната под моста

при град Бяла е невъзможно да се направи бивак и да се пуснат лодките от там. Като домакини на регатата решихме първият бивак, на 28-ми април вечерта, да бъде при с. Долна Студена, до бента на реката. Ето и графика по дни: **29-и април, събота:** Долна Студена - устието на р. Янтра (х. „Янтра“); **30-и април, неделя:** устието на Янтра – Стълпище; **1-ви май, понеделник:** Стълпище – Русе. Пожелаваме приятно изкарване на всички участници.

Сашо ПОПОВ

БТС ПОЛУЧИ ПОРТРЕТ НА АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ

През март т. г. в централата на БТС се състоя среща между представители на съюза и на родолюбивия проект „Алманах на просветителите“, реализиран по програма Дебюти 2022 г. с финансовата подкрепа на Национален Фонд „Култура“. В нея от страна на БТС присъстваха изпълнителният секретар на БТС Лъчезар Лазаров, проф. Атанас Георгиев – член на Управителния съвет на БТС и експерти от централата на БТС, а от страна на проект „Алманах на просветителите“ – координатора Мартин Карагеоргиев, – младата художничка Селен Петкова и нейния ръководител Стефан Стефанов.

Събитието е свързано с честването на 160 години от рождението на видния български писател и общественик Алеко Константинов, основател на организираното туристическо движение в България и патрон на БТС. Той е трети в пореди-

цата на алманаха след Свети Патриарх Евтимий и Апостола на свободата – Васил Левски.

Обсъдени бяха бъдещи съвместни инициативи, които да насочат вниманието на широки кръгове от българското общество и международната общност към българската култура, изкуство, история, красивата ни природа, масовия пешеходен туризъм и ролята им за физическото и духовното здраве на нацията.

Изпълнителният секретар на БТС Лъчезар Лазаров получи портрет на Алеко Константинов. Той благодари от сърце на екипа на проекта и подчерта, че БТС е отворен за дългосрочно сътрудничество. Журналистите, които отразиха церемонията по връчването на портрета, получиха картички с образа на Алеко Константинов със специално послание от автора.

БТС ПРОВЕДЕ ИЗПИТИ ЗА „ПЛАНИНСКИ ВОДАЧ - ЧАСТ ОТ ПРОФЕСИЯ“

В края на март 2023 г. се проведеха изпитите на участниците в организирания от Центъра за професионално обучение към БТС курс за „Планински водач – част от професия“. Той се състоя в УЦ „Мальовица“ в периода 20 - 29 януари 2023 г.

На 24 март курсистите се явиха в Министерство на младежта и спорта за теоретичен изпит. Тези, които го издържаха, се събраха на следващия ден на Витоша, за проверка на техните практически познания по биене на пъртина, придвижване с котки и снегоходки, изготвяне на снежен профил и спорта за теоретичен изпит. Тези, които го издържаха, се събраха на следващия ден на Витоша, за проверка на техните практически познания по биене на пъртина, придвижване с котки и снегоходки, изготвяне на снежен профил и спорта за теоретичен изпит. Тези, които го издържаха, се събраха на следващия ден на Витоша, за проверка на техните практически познания по биене на пъртина, придвижване с котки и снегоходки, изготвяне на снежен профил и спорта за теоретичен изпит.

Преминалите успешно изпитите и за двата модула ще получат диплома и следва да се явят на изпит в Министерството на туризма за придобиване на правоспособност по професията „Планински водач“.

Иван ПАНКЕВ

СЪОБЩЕНИЕ

Новоучреденото туристическо дружество „Мальовица“ към комплекс „Мальовица“ и УЦ „Мальовица“, съвместно с доц. Сандю Бешев организира семинар с разглеждане на Музея на алпиниста. Основни теми на семинара са: история на ЦАЛ, ЦПШ, УЦ „Мальовица“, спортният път на българския „Алпинист на столетието“ Христо Проданов, както и някои от най-значимите постижения на българските алпинисти.

Семинарът ще се проведе на 28 април (петък) 2023 г. от 11.00 часа в УЦ „Мальовица“. Молим участниците, които желаят да пренощуват на място, да се обадят на тел 0898343775 за резервация на места за нощувка. Резервиралите места предварително ще ползват преференциални отстъпки.

exo

ПОКАНА

Заповядайте от 21 до 23 юли 2023 г. на традиционния XXII-ри ВЪЗПОМЕНАТЕЛЕН ТУРИСТИЧЕСКИ ПОХОД - ПРЕКЛОНЕНИЕ „ПО ПЪТЯ НА ЧЕТАТА НА ЦАНКО ДЮСТАБАНОВ“ - един урок по родолюбие и патриотизъм, празник на българския дух в зелената приказка на Предбалкана и Балкана, с възстановки на събитията от април 1876 г. Походът е посветен на 147 години от Априлското въстание, 145 години от Освобождението на България от турско робство, 180 години от рождението на Цанко Дюстабанов и 87 години от освещаване на паметника на четата в м. Ранни бунар - мястото на последното и сражение под връх Марагидик в Стара планина.

Подробности на тел: 0884 917706; 0878764443

Заявки за участие - до 13 юли 2023 г.
м. с. инж. Милка Караджова

НАЦИОНАЛЕН ТУРИСТИЧЕСКИ УЧЕНИЧЕСКИ СЪБОР „КНЕЖА 2023“

На 24 и 25 март в Лесопарк „Гергана“ в град Кнежа се проведе Четвъртият Национален туристически ученически събор „Кнежа 2023“, организиран от Туристическо дружество „Сребрен“ и Община Кнежа.

Основната му цел е развитие на ученическия туризъм и обмяна на опит между ученически туристически формации и учители, занимаващи се с туристическа дейност в училище и популяризиране на Кнежа и региона като туристическа дестинация.

В събора се включиха над 150 ученици, разпределени в три възрастови групи: 1-4 клас, 5-7 клас и 8-12 клас. Участваха младежи от училища в следните градове: **Кнежа** - ПГЗ „Стефан Цанов“, ОУ „Отец Паисий“, ОУ „Неофит Рилски“, ОУ „Васил Левски“ и ТД „Сребрен“ – Кнежа; **Етрополе** - ТД „Етрополе“ гр. Етрополе и СКТ „Етрополе 2001“ гр. Етрополе; **Плевен** - ПГ по транспорт „Цветан Лазаров“, Основно училище „Петър Берон“ и ПГ по туризъм „Алеко Константинов“;

Професионална гимназия по туризъм и ОбУ „Неофит Рилски“ гр. Самоков, както и ОУ „Христо Ботев“ - село **Търнава**.

На 24 март събора беше открит

в Парк „Ахтирка“ с програма, която включваше демонстрации по карате, изпълнения на мажоретен състав, народни песни и танци, а на 25 март в Лесопарк „Гергана“ се проведе състезанията

в отделните дисциплини.

Дисциплините, в които се състезаваха участниците бяха: дартс, спортно-туристическа щафета с елементи на ориентиране, построяване на палатка за време, теглене на въже и играта „Познавам ли моята България“. Участниците се включиха с голямо желание и амбиция да покажат своите умения.

Победителите в отделните дисциплини и възрастови групи получиха медали и грамоти. С купи бяха наградени първите три отбора в комплексното класиране във всяка възрастова група, както и най-добре представилите се в играта „Познавам ли моята България“.

Марин БОДИЛКОВ

ПРОЛЕТНА РАЗХОДКА В ПЛАНИНАТА

В чест на настъпването на пролетта група туристи - ветерани от ТД „Чудните скали“ - Айтос потеглихме към град Стралджа. Посрещнаха ни Петко Иванов от ТД „Кале“ - Стралджа и Георги Ангелов. Времето беше дъждовно, пътят кален, а настроението не дотам добро. Най-напред посетихме Събкина чешма и заслона, после потеглихме към Горския дом. Дъждът спря, наоколо имаше цъфнали цветя и дръвчета. Картината ставаше все по-пролетна. Поехме по билото за село Терзийско и връх Кръста, който се виждаше в далечината. Спуснахме се към Залъмова чешма. След кратка почивка продължихме към заслон „Тихия кът“. Той е бил построен с

доброволния труд на туристи от Стралджа, както и дарения на частни лица и фирми от село Лозенец и Стралджа.

По пътя за заслон „Тихия кът“ срещнахме Едрю Шидерски - председател на ТД „Кале“ - Стралджа. На „Тихия кът“ обядвахме, починахме и си поляхме. От там до Газокомпресорната станция в село Лозенец водач ни беше господин Шидерски. Макар и при не много благоприятни природни условия направихме един зареждащ четиричасов преход в планината.

Благодарим на нашите водачи Петко Иванов, Георги Ангелов и Едрю Шидерски и си пожелаваме до нови срещи!

Румяна ВАСИЛЕВА – КТВ при ТД „Чудните скали“ Айтос

ТУРИСТИ ОТ ЗЛАТИЦА ПОСЕТИХА ПИРОТ

Както предвижда Календарният план на ТД „Свищи плаз-2013“ – Златица, през март т. г. се проведе екскурзия до град Пирот. С много настроение преминахме сръбската граница и се насочихме към Цариброд, където ни посрещна Горан – стар приятел на средногорци. Заедно поднесохме цветя на паметника на Васил Левски и дарихме на културно-информационния център на българското малцинство в Цариброд книги и видео-материали, свързани с историята и борбите за освобождение на нашия край. Материалите за дарението бяха предоставени от Община Златица.

Спазихме добрата традиция да опитаме специалитетите, с които се слави сръбската кухня, както и да посетим пъстрия пазар. Имаше стоки за всеки вкус, така че никой не си тръгна с празни ръце. След кратка почивка започна празничната вечеря, подготвена под вещото ръководство на нашия домакин Милан. Тя ни върна към спомените от „едно

време“. Любезният персонал на хотел Cristal Light и изпълненията на сръбска музика на живо повишиха градус на настроението. Сръбските песни на Георги Остров и изпълненията на тромпет на Иво Белишки предизвикаха аплодисментите и на домакините.

На следващото утро, на път за България, посетихме Суковския манастир „Успение Богородично“. Този стар български православен манастир се намира на 18 километра източно от град Пирот, на десния бряг на река Ерма, непосредствено до село Суково в Община Пирот. Кога точно е възникнал не е ясно, но според вградените строителни надписи е изобразен от майсторите Минчо и Гога от Самоковската школа. Според предание, след опожаряване през средните векове е възстановена от Сали бей от Пирот, в знак на благодарност за оздравяването на сина му Емин. Както често се случва, красотата на многовековния манастир и благото излъчване на монасите

предразполагаха към по-задълбочени размисли за нашите корени и за това как една българска църква е възстановена от турски бей на сръбска територия. Поехме обратно към дома, осъзнавайки, че имаме цял куп причини да пожелаем пак да се върнем по тези места.

Даниела САМАРДЖИЕВА - ТД „Свищи плаз-2013“ – Златица, снимки: Петър БЕЛИШКИ

ОБЯВА

Сдружение „Български туристически съюз“ търси партньор за базата в парк „Капинчо“ над град Троян – туристически дом „Никола Габърски“.

Туристическият дом се намира в парк „Капинчо“ в Троян, до него има достъп по асфалтов път. Представлява масивна двуетажна сграда с капацитет над 60 места в стаи с 2 или 3 легла със самостоятелни санитарни възли и локално отопление. Разполага с туристическа кухня, учебен кабинет, барбекю, детска площадка и паркинг. Има също и допълваща база в същия парк, която е в лошо състояние и има нужда от сериозен ремонт.

От Сдружение „Български туристически съюз“ смятаме, че Туристически дом „Никола Габърски“ е особено подходящ за създаване на база за активен туризъм и сме готови да положим усилия, за да развием обекта в тази посока.

В базата за активен туризъм ще се развиват редица дейности и спортове на открито, като велотуризъм, екотуризм, ориентиране и др. Освен това тя ще бъде използвана за провеждането на курсове и образователни детски лагери, организирани от БТС.

За информация: 0882 966 310 или bts.secretar@gmail.com

ПОКАНА

Управителният съвет на ТД „Момини двори“ - гр. Гоце Делчев, на основание чл. 26, ал.1 от ЗЮЛНЦ и чл. 22 т.1 от Устава на сдружението кани всички редовни членове на редовно Общо отчетно-изборно събрание, което ще се проведе на 12.05.2023 г. от 17.30 часа в залата на читалище „Просвета“ в град Гоце Делчев при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Отчетен доклад за дейността на сдружението за 2022 г.
 2. Финансов отчет за 2022 г.
 3. Доклад на Контролната комисия за 2022 г.
 4. Приемане бюджета за 2023 г.
 5. Разискване и гласуване по т. 1,2,3 и 4.
 6. Приемане на програма за развитие на социален туризъм в Община Гоце Делчев за периода 2023 -2027 година.
 7. Приемане програмите на клубовете за 2023 г.
 8. Избор на Председател, Управителен съвет и Контролна комисия на дружеството за нов петгодишен мандат.
 9. Избор на делегат и резервен делегат за участие в редовни и извънредни общи събрания и конгреси на БТС в гр. София за целия петгодишен мандат.
- При липса на кворум, на основание чл. 27 от ЗЮЛНЦ, Общото отчетно-изборно събрание ще се проведе в същия ден от 18.30 часа, на същото място и при същия дневен ред и ще се счита за закононо, независимо от броя на присъстващите членове на сдружението.

Управителен съвет на ТД „Момини двори“ - Гоце Делчев

ПОКАНА

Уважаеми туристи, Управителният съвет на Туристическо дружество „Осогово“ – град Кюстендил свиква Общо отчетно събрание на 27.04.2023 г. (четвъртък) от 18.00 часа в голямата зала на Читалище „Братство“ в Кюстендил.

Събранието ще се проведе при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Отчет на УС за дейността на дружеството за 2022 г.
2. Отчет на Контролния съвет за 2022 г.
3. Приемане на проектобюджета на дружеството за 2023 г.
4. Избор на делегат за Общото събрание на БТС.
5. Разни.

При липса на кворум, на основание чл. 27 от ЗЮЛНЦ Общото събрание ще се проведе в същия ден от 19.00 ч., със същия дневен ред и на същото място, независимо от броя на присъстващите членове на сдружението.

Поканват се всички членове на сдружението да участват в Общото отчетно събрание. Право на участие имат само членове, които към 30.03.2023 г. са заплатили членския внос и носят бели те си книжки.

При възникване на извънредни обстоятелства събранието ще бъде пренасрочено за нова дата.

Управителен съвет на ТД „Осогово“ - Кюстендил

ПОКАНА

Управителният съвет /УС/ на „Сдружение „Туристическо дружество Атанас Спиридонов“, гр.Стамболийски, ул.”Заводска”№9 на основание чл.26 ЗЮЛНЦ и чл.21 от Устава на дружеството свиква Общо събрание на сдружението на 10.06.2023г. от 17 ч. в пенсионерския клуб, находищ се в гр.Стамболийски, ул.”Райко Даскалов”№35 при следния дневен ред:

- 1.Отчет за дейността на Управителния съвет, освобождаване на стария УС и председател, избор на нов управителен съвет и председател на УС на дружеството.
- 2.Промяна на адреса на управление на дружеството и отразяване на тази промяна в устава на дружеството.
- 3.Приемане на годишния финансов отчет на дружеството за 2022г.
- 4.Избор на представител на ТД”Атанас Спиридонов” за участие в Общото събрание на БТС.
- 5.Разни.

При липса на кворум на основание на чл.27 ЗЮЛНЦ събранието ще се проведе на същия ден в 18ч. на същото място и при същия дневен ред, независимо от броя на присъстващите членове.

Материалите свързани с дневния ред на събранието са на разположение в седалището на дружеството в гр.Стамболийски, ул.”Търговска” №78 и ще се предоставят на всеки член на дружеството при поискване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Иван Мангушев
Иван Мангушев

№71

ЧИРПАН ГРАД НА ТВОРЦИ И РОДОЛЮБЦИ

Смята се, че името на Чирпан произлиза от римското име на селището и е свързано най-вече с извора Текир, около който се е формирал градът. През Възраждането, в периода 18-19 век, Чирпан се характеризира като град с добре развито земеделие и занаяти.

След Освобождението на България през 1878 г. гражданите на Чирпан са сред първите, които започват организирана борба за обединението на родината и записват името на града в революционния летопис на Съединисткото движение. Днес на датата 6 септември (Деня на Съединението) се отбелязва празникът на града.

Чирпанската земя е вдъхновила много поети, художници и музиканти, чието изкуство и творчески постижения оформят пълноценен духовен облик на града. Чирпан е родното място на поета Пейо Яворов, обогатил българската литература с магията на своето слово. Неговата родна къща, превърната в музей, приема целогодишно посетители от страната и чужбина, а в памет на поета всяка година градът празнува Яворови януарски дни.

КЪЩА МУЗЕЙ „ПЕЙО К. ЯВОРОВ“ - ЧИРПАН

„Тук дори въздухът има душа“ възкликва Елена Бистрица – актриса от московската театрална трупа „Таганка“, когато заедно с колегите си посещава музея през 1975 г. Това ще почувствате и вие, когато преминете през голямата дървена порта на родната къща на Пейо Яворов в Чирпан. Сянката на кичестия явор пред прага, цветовете и чешмирите отвеждат в живота на голямото задружно семейство на поета, което той неведнъж споменава в своите стихотворения. Битовата експозиция се състои от три помещения: гостна стая, всекидневна и „Пейова стая“, в които са подредени лични и семейни вещи. Запазена изцяло, подредбата в трите стаи ни връща към младите години на поета. В кухнята сякаш още звучат песните на майката. В нея се ражда Пейо на 13 януари 1878 г. В Пейовата стая е работната маса на поета, където са създадени първите му стихотворения. Тук Яворов прекарва безсъпни нощи над стиховете на Ботев, Вазов, Пушкин, Лермонтов и Некрасов. Встрани е портретът на Пушкин, който сам Яворов изрязва от руското сп. „Нива“ и поставя в рамка. Гостната стая е наредена така, както семейството я е подготвило да посрещне през септември 1913 г. Яворов и неговата съпруга Лора. Портретът на Хаджи Димитър и Стефан Караджа в гостната стая показва интереса на Яворов и семейството му към народните страдания и борби.

Дворът - душата на музея,

Град Чирпан се намира в Горнотракийската низина, в югозападната част на област Стара Загора, на 39 км от Стара Загора и на 56 км от Пловдив. Разположен е в близост до пресечната точка на две магистрали с международно значение – Тракия (София-Бургас) и Марица (София-Свиленград).

Чирпан се смята за наследник на антично римско селище, което е било

разположено близо до римския град Лизус, на 7 километра от сегашното местоположение на града. Смята се, че селището е основано от преселници. Историческите документи дават основание да се смята, че градът е съществувал на сегашното си място от началото на 15 век.

е покрит със зеленина и цветя, сред които са разположени художествени творби и скулптури на творци като Мара Георгиева, Иван Лазаров и Димитър Киров. Тук е и арменският каменен кръст-хачкар – знак на признателност към Яворов от арменската общност.

Много титани на словото и духа са минали през родната къща на Яворов - Пабло Неруда, Назъм Хикмет, Десанка Максимович, Ян Кошка, акад. Дмитрий Марков, проф. Георги Гачев, проф. Александър Манько, Юрий Любимов, Владимир Висоцки.

На 31 октомври 1954 г. по повод 40-годишнината от смъртта на Яворов родният му дом е обявен за музей. Родната къща на Яворов става духовен храм скоро след смъртта му. Според съвременници още през 1924 г., за 10-та годишнина от кончината на поета, тук идват Гео Милев и голяма група столнични творци. Те посещават родния дом на Пейо и съветват близките му да пазят всичко, свързано с гения на България. Малко по-късно Мина, голямата сестра на Пейо, отделя една от стаите на Крачолови за поклонници и почитатели. И сега в нея са същите експонати - леглото с железни табели, писалището с металната маситница с фигура на лъв. В деня на откриването на музея на Яворов пред родната къща слова произнасят Дора Габе и Божидар Божилов.

„Поклон пред великана на българската поезия!“ - това са написали артистите от Народния театър в първата книга за впечатления, която предвидливо завещава Мина Крачолова.

„Дълго ще помним дома на поета с трагична съдба“, обещават от името на театър „Таганка“ режисьорът Юрий Любимов и актьорът-легенда Владимир Висоцки.

През 1973 г. музеят е разширен с откриването на експозиционна зала, която включва фототабла и оригинални вещи. Открита е от поета Павел Матев, който по това време е председател на Комитета за изкуство и култура.

Сега в нея е подредена изложбата „Път, на който не съзирам края“, посветена на живота и творчеството на поета. Тя включва фототабла и оригинални вещи от фондовете на музея. Тук може да се видят оригинални снимки на Яворов и негови близки, първи изда-

ния на книгите на Яворов, лични оръжия и вещи от походите му в Македония, семейният печат на Яворов и Лора, тъмните очила на поета, с които, съсипан след смъртта на съпругата си от клеветите, тенденциозно воденото следствие срещу него и от слепотата, се е движел по софийските улици като сянка - посмъртната му маска.

Ценни придобивки са дарените на музея скулптура „Бежанка от Македония“ от проф. Иван Лазаров и гипсовият бюст на Яворов от Григорий Ахаронян, автор на паметниците на Яворов в Кюстендил, София и Ереван.

Музеят организира национални и общински ученически конкурси за рецитация, лично творчество и рисунка, премиери на книги, концерти, творчески срещи, конференции.

От 1968 г. в Чирпан започват да се провеждат ежегодните Яворови януарски дни. Те фокусират вниманието на почитателите на Яворов от града, страната и чужбина. Откриването им става на рождения ден на поета - 13 януари, а значимостта им ги превръща в център на културния календар на града и страната.

На 13 юли 2006 г. музеят е включен в Национално движение „Опознай България - 100 национални туристически обекта“.

Работно време: понеделник - петък: 8:00 ч.- 17:00 ч.; събота - неделя: 9:00 ч.- 16:00 ч.

ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ „НИКОЛА МАНЕВ“

Галерията е създадена от световноизвестния български художник Никола Манев. Разположена е в стара възрожденска къща в

съседство с Яворовия музей. Построена е през 1867 г. в типичен пловдивски архитектурен стил от средата на 19 век, със симетрично разположени вътрешни помещения. През април 2000 г. Никола Манев купува къщата, възстановява я и я дарява на общината. При откриването на галерията художникът дарява свои творби, с което поставя началото на нейния фонд. В галерията е експонирана и сбирка от десет уникални кристала от Бразилия, дарени от геолога Илия Делев. Всяка есен в нея се организира Празник на изкуствата с участието на именити творци. В момента обектът е затворен за ремонт за неопределено време.

МАНАСТИР „СВЕТИ АТАНАСИЙ“ КРАЙ СЕЛО ЗЛАТНА ЛИВАДА

Манастирът се намира край с. Златна ливада, Чирпанско, на 15

км от Чирпан и на 50 км от Стара Загора. Обителта е най-старият християнски храм в Европа, основан през 344 г. Зад стените му се пази икона на светец-покровител и единствено

в света копие на Реймското евангелие, върху което са полагали клетва френските крале до XIX век. В манастира се намират аязмо с лечебна вода и пещера-постница, през която се минава за здраве. На мястото в древността е имало тракийско святилище на нимфите, пре-

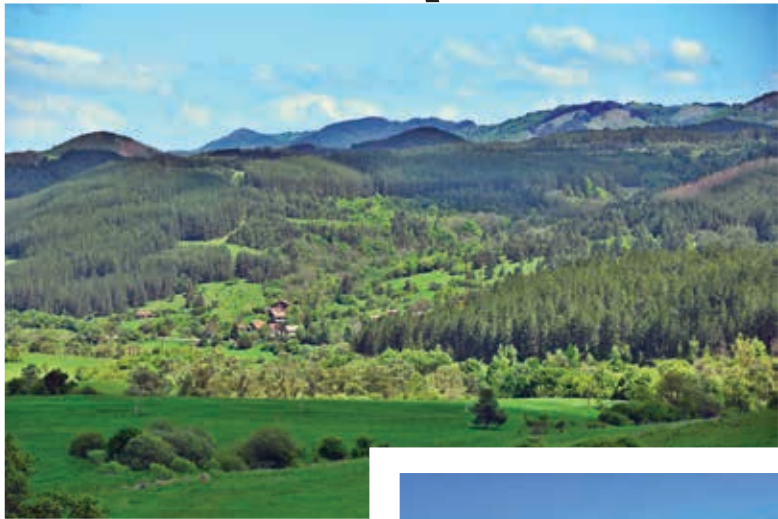
върнато по-късно в християнско водно святилище. Близо до обителта има останки от римска крепост. По време на храмовия празник 2 май миряни от цялата страна се стичат, за да се помолят на чудотворната икона на Свети Атанасий.

Манастирът е отворен за поклонение всеки ден от 7 до 16 часа.

екип на Къща музей „Пейо К. Яворов“ – Чирпан

„НАПЪЛНО СЛУЧАЙНО“ ИЗКАЧВАНЕ НА ЛЮБАШ (1399 М) В ЛЮБАШ ПЛАНИНА*

Любаш е част от Руйско-Верилската планинска редица и реално беше първата изкачена от мен планина в историко-географската област Краище. Това стана напълно случайно.

През април 2017 г. Татяна счупи ключица при падане от велосипед и докато се възстановяваше от травмата, запълвахме свободните си дни с нетипично леки за нас преходи. Беше ни омръзнало обаче да тъпчем все едни и същи пътеки, ходеше ни се в непознат за нас регион, при това достъпен с обществен транспорт от София. Потърсихме вдъхновение в интернет и попаднахме на списък на планините в България. Не си спомням кой от двамата ни предложи да отидем точно в Краище.

Ставаме рано сутринта и хващаме влака до Перник. На автогара в този град ни изненадва неприяно — автобусът до избраната от нас планина се движи само през уикенда. Разпитваме за другите маршрути и сравняваме получената информация с разположението на изходните точки. Излъчваме нов победител и бързо скачаме в потеглящата вече микробус. В движение научаваме, че той не е нашият. Така се озоваваме в подножието на Любаш.

Или по-точно на разклона за село Лялинци, което в случая е дори по-добре, защото от тук може да се насладим на почти пирамидалната форма на планината. В ниското е първата ни кратка среща с местната растителност, за която вече съм

убеден, че е дала името на целия този край — Трънско.

Пролет е и високите планини все още са покрити със сняг, но Любаш е изпъстрена с разцъфтели цветя, въздухът е наситен с аромат на билки и вибрира от жуженето на пчели. Склонът скоро се оголва и се откриват приятни гледки, а от първенеца на планината вр. Любаш (1399 м) обгръщаме с поглед цяло Краище.

Случайност ли казах в началото? Съмнявам се. Нима може да има по-символичен начин да се вЛЮБАШ в (без)Краище от пръв поглед!?

Декември 2019 г., до Нова година остават четири дни. С Крум не сме се виждали скоро и той специално си е заделил деня за (вероятно градска) разходка с нас. Стягаме набързо някакъв багаж, чак когато ни се обаждат, че идва с колелото. През нощта тегнещите дълго време над града облаци

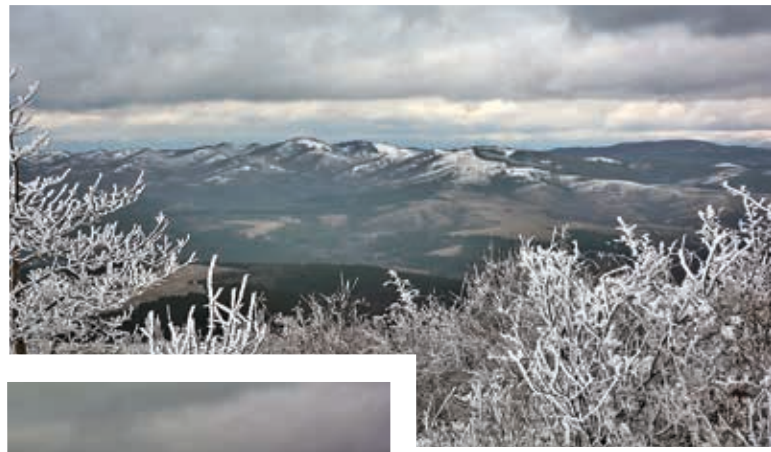

са били издухани, денят е слънчев и ясен, въздухът — необичайно чист, а от скрежа по дърветата обрнатите към квартирата ни склонове на Витоша са като излезли от „Замръзналото кралство“.

Ясно е — ще мръднем малко извън София. Въпросът е накъде. Обмисляме за момент Витоша, но ни се иска нещо по-кратко и топло. Предлагам да отскочим до първенеца на Вискяр — вр. Мечи камък. Само на 50 км с

кола и 30 минути пеша на посока. Ходили сме и преди, но в една безлична ранна пролет, а кристалният днес въздух изкушава фотографа в мен. Крум и съпругата ми Татяна нямат претенции, едногодишният ни син Севар и да има, не ги изказва на глас.

Всичко върви по план горе-долу до Брезник. На фона на околните голи баири поръсените с пудра захар склонове на Стража и пирамидата на Любаш хващат окото. Десет секунди по-късно вече сме го обсъдили, аз пропускам да взема десния завой към изходната точка за връх Мечи камък и продължавам към село Лялинци. То сякаш се намира в епицентъра на някаква мете-

орологична аномалия, защото още с навлизането сред първите къщи слънцето е заменено с прехвърчащи снежинки.

Нагоре по пътеката към връх Любаш си е истинска зима. Чувстваме се не съвсем на място с нашите дънки и градски маратонки. Някой с половин глас изказва предложение да се върнем към първоначалната дестинация, но условията са прекалено добри за снимане, за да го обмисля въобще.

Върха достигахме трима зъзнещи възрастни и леко мрънкащи заради ефекта на студа върху и без това мъещите го зъби Севар. Любаш се превръща в единствената планина, която с Татяна изкачваме „напълно случайно“... два пъти.

текст и снимки:
Иван ПАНКЕВ

* Текстът е включен в книгата „Планините на България“

Туристи от ТД „Осогово“ - Кюстендил и Еко клуб „Малкия принц“ към ОДК с ръководител Василка Кръстева се разходиха до китното село Смоличано в подножието на Осоговската планина. Разходката започна от детското ваканционно селище „Живей с любов“, където Елена Начева - председател на НЧ „Пробуждане 2020“ ни запозна с дейността на читалището на чаша чай и вкусни сладки.

Детското селище се състои от пет реставрирани стари къщи и постройки. Обособени са помещения за спане и за почивка, столова, зали за занимания, игротеки, библиотека. Бившият

сеновал вече е грънчарска работилница. Така стотици деца имат възможност да се забавляват в близост до природата през свободното време.

На чаша чай туристите споделиха лични преживявания и случки в планината. Децата от Еко клуб „Малкия принц“ към ОДК останали впечатлени от обстановката в лагера.

След множество снимки всички, въоръжени с чували и ръкавици, потеглиха към водопад „Света Анна“ и манастира „Св. св. Йоаким и Ана“, за да почистят района. А той е богат с много древни паметници, светилища и извори, християнски оброчища, храмове,

манастир, паметници на българската бойна слава, партизански паметници, чешми, водопади, вековни дървета, местна архитектура и легенди.

Местността представлява красива клисура, образувана от река Елешница — една от големите реки в югозападна България, десен приток на Струма, която извира малко под връх Руен — първенеца на Осоговската планина. С мястото е свързана стара легенда за красива мома на име Ана, която заради завист и злословие била посечена от един от братята си, при което очите ѝ се превърнали в извори, а косите — във водни струи на водопада.

Докато туристите обикаляха със смях и закачки из тези богати на забележителности места, бяха напълнени само два чувала. Именно това бе добрата новина, че тази година нямаше толкова боклуци и чувалите бяха десет пъти по-малко от миналата година!

Заредени с енергия, доволни от добре свършената работа, туристите от кюстендилското дружество и младите еколози с нетърпение очакват следващите разходки из красиви кътчета на България.

Силвия МИХОВА — секретар на ТД „Осогово“ - Кюстендил

КНИЖНА ЛАВИЦА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ТРАКИЯ

ТОМ 1, БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО ДВИЖЕНИЕ В ТРАКИЯ

В края на март т.г. в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе представен първият том на енциклопедия „Тракия“, дело на Съюза на тракийските дружества в България (СТДБ) и на Тракийския научен институт. Екипът, работил по него, е от 11 учени - историци, фолклористи, изследователи.

Председателят на СТДБ Красимир Преманов посочи, че книгата е преведена на английски език и е стигнала до световните библиотеки, посолствата на страните от ЕС, и до страните, членуващи в Съвета за сигурност на ООН. За да не им дават възможност да пренебрегват и да избягват тракийската тематика“.

Ръководителят на Тракийския научен институт проф. Васил Проданов отбеляза, че тя е направена за 7 - 8 месеца, а в нея са включени 475 статии за организираното тракийско движение и основните фигури, участвали в него. Според него най-важната причина да създадат тази енциклопедия е да привлечат интереса на държавата към тракийския проблем и тя да се ангажира с решаването му. Проданов посочи, че тракийската проблематика липсва в нашите учебници и младото поколение знае малко за нея, а това е свързано с нашите корени и с нашето минало.

Издател: Съюз на тракийските дружества в България, 2022, формат 290/200 мм; твърди корици; 576 стр.

Пътуваме по шосето в посока югоизток от Смолян, през живописни местности в речна долина – това е горното поречие на Арда. Пролетта щедро е разпръснала багрите си, а по баирите сякаш са „накацали“ типични родопски къщи. Разминаваме се със старци с огромни снопове клони на гръб и с магарета, натоварени с наръчи дърва. Пътят криволичи през махали с къщи и обори, оградени с плетове. Стигаме известното село Смилян.

Гордостта и „марката“ на смялянци е вкусният едър фасул, грижливо отглеждан с естествени торове при благоприятните местни климатични условия. В селското читалище ни посреща уредничката на

ЕТНОГРАФСКАТА СБИРКА „СМИЛЯНСКИ ФАСУЛ И РОДОПСКИ ТЕРЛИЦИ“

Тя гордо разказва за местните традиции и за празника на смялянския фасул, провеждан ежегодно в края на ноември. Тогава на кулинарния конкурс се предлага смялянска боб-чорба, застроена с краве масло, както и нейни варианти, като например „боб чорба в тиква“. В състезанието участват разнообразни бобени салати, паниран фасул и екзотични ястия от фасул, като кюфтета и кебапчета, солени торти, дори сладка и кремове.

В сбирката са експонирани сувенирни изделия от бобени зърна, както и пъстроцветни везани родопски терлици. Върху огромно пано всеки посетител може да залепи фасулче и да запише името си в специална книга.

Селището има дълголетна история. Наименованието му произлиза от това на славянските племена смолени, населявали тези места. По време на турското робство жителите му отстояват християнската вяра, а духовният им водач – епископ Висарион Смоленски е зверски убит през 1662 г., при второто масово помохамеданчване. След няколко опожарявания от времената на робството е оцеляла Часовникова кула, висока над 10 метра. Пред нея е монументът на светеца Висарион Смоленски. Неговото име носи втората по големина (след храм-паметник „Св. Александър Невски“) катедрална църква в България, построена в Смолян през 2006 г. В Смилян се намира и една от най-големите източноправославни църкви в Родопите – храмът „Св. Спас“.

Районът на горното поречие на Арда, където са селата Смилян, Могилица и Арда,

ПО ГОРНОТО ПОРЕЧИЕ НА АРДА

предлага разнообразни възможности за туризъм – множество пешеходни, велосипедни и конни маршрути, ловни полета, десетки картирани пещери, от които най-известни са „Ухловица“, „Надарска“, и „Бориковска“.

Отправляме се към местността Гарга дере до с. Кошница, където има приключенски маршрути за любителите на адреналина. Те се преминават само с помощта на опитни водачи. Пещерняци разказват за приключението „Гарга дере“ – катерене по VIA FERRATA, алпийски тролей, проникване във водна пещера „Голубовица“, каньонинг по Гарга дере.

След 10 минути разходка по десния склон на Гарга дере преминаваме по висящ мост над река Есенска на отсрещния склон и се озоваваме в изходната точка на

45-МЕТРОВИЯ ВЪЖЕН ТРОЛЕЙ НАД РЕКАТА

След напътствията на инструктора, надянала необходимата екипировка, се пускам по тролея. „Прелитам“ за броени секунди над реката до финала на отсрещния бряг. Кратка, но незабравима емоция. Всички минаваме по тролея и с повишено настроение продължаваме пътуването към близката благоустроена

ПЕЩЕРА „УХЛОВИЦА“

Внезапно появяват се пролетен дъжд не спира ентузиазма ни и с бодри стъпки се изкачваме по черен път, стигащ до стръмен скален участък със стоманени стълби с парапети. Любопитството ни кара да продължим изкачването под дъжда, а на входа на пещерата ни посреща симпатич-

ната и словоохотлива екскурзоводка.

„Пещерата носи името на характерна за района нощна граблива птица от семейство сови – ухловица или улулица, разказва тя. На входа ѝ надморската височина е 1040 м., а денивелацията ѝ от паркинга на шосето – 170 метра. Температурата във вътрешността е 10 градуса през цялата година. Проучванията ѝ започват през 1960 г. от спелеолози от пещерния клуб в град Чепеларе с ръководител Димитър Райчев. Те откриват в района на с. Могилица още 23 пещери, от които засега единствено Ухловица е благоустроена“.

Вътре в пещерата слизахме по обезопасени метални стълби в 18-метрова пропасть. Около нас и десетки метри надолу е неописуема феерия от дендрити (характерни за Ухловица), сталактити, сталагмити и сталактони с причудливи форми. Някои от тях носят имена като Стопанинът на пещерата, Стопанката на пеще-

рата, Опашката на слона. В края на пещерния маршрут ни очарова възхитително белоснежено образувание с четири синтрови езерца, наречено Кристален водопад.

„Ухловица е двуетажна и пропадна пещера, продължава екскурзоводката. Дължината ѝ е 460 м, от които 330 са в благоустроената част. Обитавана е от три вида прилепи – голям и малък подковонос и голям нощник. Първият етаж, дълъг 35 м, се нарича **Зала на пропасти**, защото от него няколко пропасти се спускат към втория етаж. Предполагаме, че възраст на Ухловица е 3,5 милиона години, с което тя се нарежда сред най-старите пещери в Родопите. Представлява тектонска пукнатина, през която някога е минавала река и я е дооформяла. В 180-те стъпала в стръмния външен участък до входа ѝ и в 280-те стъпала вътре в пещерата са вложени 45 тона желязо. Конструкциите са носени от шосето

на ръце и на гръб от местното население на с. Могилица в продължение на повече от 2000 работни дни“ – завършва екскурзоводката.

Впечатлени от великолепието на пещерата продължаваме към село Арда, разположено съвсем до границата с Гърция. За него знам, че през **махалите му Гудевица и Лагът** – родното място на Валя Балканска,

ПО ПЪТЕКА СЕ СТИГА ДО ИЗВОРИТЕ НА АРДА

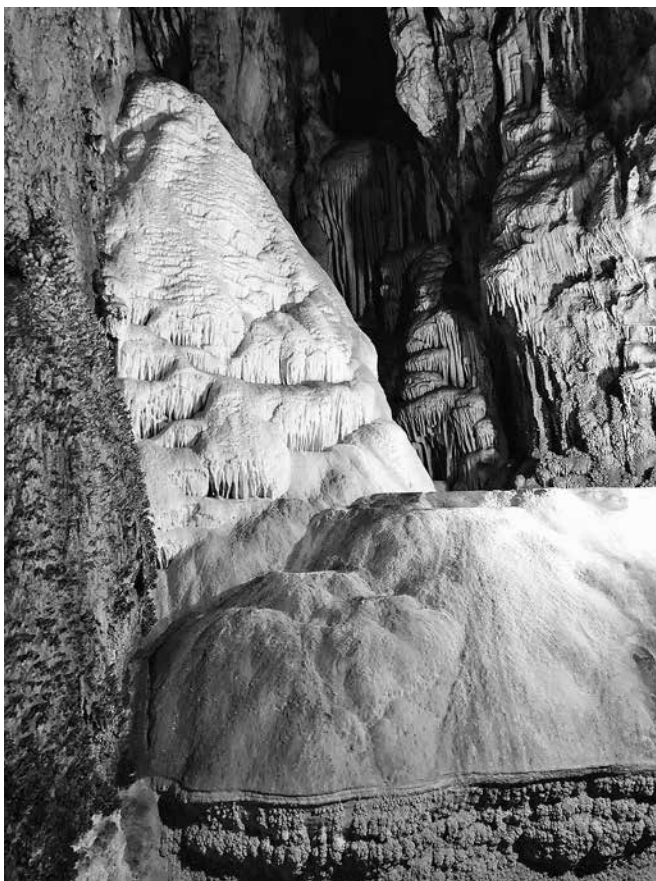
На път за селото минаваме през просторна долина с прорязани от многобройни потоци поляни. Тя е обградена от гористи върхове, където преобладава зеленият цвят. Първенецът сред тях е връх Арда, в чиито подножия извира най-голямата родопска река. Неусетно в пазвите на хълмовете пред нас се появяват махалите на селото. Природата тук е доста привлекателна, а местността се слави с големия си брой слънчеви дни в годината. Село Арда е кръстопът на маркирани пешеходни маршрути,

място за лов и конна езда, изходен пункт за посещения на пещери...

Гостоприемни родопчани ни гощават с вкусни местни гозби. След фотосесия на каменния мост над река Арда се запътваме към **Маджаровата къща**. Тя е реставрирана родопска къща със запазена музейна етнографска експозиция с над 1000 предмети на бита и културата на арденци от края на 19 в., както и средище на възстановки на обичаи от Родопския край. Построена е през 1897 г. във възрожденски стил на три етажа и се намира в Самарджитска махала, близо до църквата „Св. Никола“. За съжаление понастоящем не е отворена за посещения.

Изпълнени с впечатления и запечатали преживяното чрез фотоапаратите си, поемаме обратно към дома с мисълта някой ден отново да посетим този магичен край.

Петя ИВАНОВА

МЕДИЦИНА В ПЛАНИНАТА

КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЯТ ТУРИСТИТЕ С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Продължение от брой 3
ЗАХАРЕН ДИАБЕТ. Физическото натоварване е необходимо и полезно при болния от диабет. То дори е част от лечебната схема, но болният трябва да бъде предварително обучаван и информиран.

ПОВИШЕНОТО ФИЗИЧЕСКО НАТОВАРВАНЕ ПОНИЖАВА КРЪВНАТА ЗАХАР

Физическото натоварване води до повишаване на енергоразхода и консумацията на кислород. При инсулинозависимите диабетици то усилва хипогликемизиращото действие на инсулина и може да намали дневните инсулинови нужди. Физическото натоварване трябва да се провежда редовно и умерено, да е съобразено с промените в хранителния и инсулиновия режим. Промяната на който и да е от факторите **диета, инсулин и физическо натоварване** може да предизвика сериозно колебание в кръвната захар, нарушение в гликемичния контрол и съответно остър метаболитен инцидент (хипогликемия/кетоза).

Лицата с диабет тип II често са с наднормено тегло, малък или никакъв предшестваш навик за физическо натоварване и са със съпътстващи сърдечно-съдови и метаболитни заболявания. Ако имат желание да станат туристи, те трябва предварително да се погрижат за ежедневно, умерено и планирано физическо натоварване. Само в този случай туризмът няма да се превърне в мъка.

РИСКОВЕ ПРИ ИНСУЛИНОЗАВИСИМ ДИАБЕТ.

При извършване на физически усилия на гладно най-сериозният риск за такива индивиди е хипогликемията (екстремно понижаване на кръвната захар). Рискът се повишава, ако мястото на инжектиране е в зоната на мускулната активност. Концентрираните спиртни напитки също водят до хипогликемия. Съвети:

1. При умерено натоварване да се поемат 15 – 30 г. въглехидрати на всеки 30 минути;
2. Да се приемат бавно резорбиращи се храни като сушени плодове, бисквити, ядки, кисело мляко по време или след продължително натоварване;
3. Инсулиновата доза да се намали с около 30% в деня на интензивното натоварване. Ако е предписан бързодействащ инсулин, дозата преди натоварване трябва да се пропусне или намали. След това дозата трябва да се адаптира според самоизследването на кръвната захар;
4. Да се избягва инжектирането на инсулин в мускулните групи, които са подложени на натоварване;
5. Да се избягва физическо натоварване вечер, освен ако не приемаме закуска преди лягане;
6. Инсулиновото лечение не бива да бъде прекъсвано при никакви обстоятелства.

Особено опасни са нощните хипогликемии – потърпевшият не усеща нищо и изпада в безсъзнание. Това налага допълнителни хранения по време на прехода и съответно съобразяване от страна на водача. Опасни са всички заболявания с повръщане, диария, температурни състояния и повишено отделяне на пот. В аптечката или в джоба на якето трябва задължително да имаме или глюкоза на таблетки, които при нужда се поставят в устата

и се разтапят, или бонбонки, или захар на бучки. Особено важно е диабетиците да разполагат и със спешен глюкагонов кит (Glucagon Emergency Rescue Kit), който при нужда (екстремно понижаване на кръвната захар) да се инжектира в крака или в коремните мускули от обучено лице. Потенциалната хипогликемия се компенсира и от газирани напитки.

ЦЕЛТА Е ДА СЕ ИЗБЕГНЕ ХИПОГЛИКЕМИЯ. Комфортното пътуване на болния с диабет зависи от самия него, по-точно от неговото обучение и най-вече от опита му с хипогликемията – **винаги е по-добре да се отиде към хипергликемия, отколкото към хипогликемия!**

Особен проблем при болните с диабет може да създаде и грижата за стъпалата. Има трудности при предпазването от травмиране, търкане в обувките, нараняване. Те трябва да се запазват топли и сухи, а вечер да се подсушават. Това означава задължително удобни и широки обувки и чорапи от естествена материя (вълна). Новите обувки на дълъг път са абсолютен противопоказ. Чорапите трябва да се сменят често и **никога да не ходим боси**. Широките обувки обаче водят до приплъзване на краката при продължително ходене и до образуването на мехури. Затова в походната аптечка трябва да има допълнителни лепеници – един инфектиран мехур на стъпалата при диабетика може да създаде голям проблем.

Болните от диабет са много податливи към гъбични инфекции, възпалителни заболявания на пикочния мехур (цистит) и баланит при мъжете. Увеличен е и рискът от слънчево изгаряне.

ХРОНИЧНИ БЕЛОДРОБНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Честотата на белодробната вентилация зависи от физическата активност или психическото натоварване. Най-големият физиологичен стрес, свързан с височината, е кислородният глад. С нарастване на височината спада и парциалното налягане на кислорода. В добавка, върху барометричното налягане освен атмосферните условия влияят също сезоните и географската ширина.

Много хора в ежедневието преживяват епизоди с ниско насищане на артериалната кръв с кислород, например по време на сън, по време на пътуване със самолет или в резултат на белодробно заболяване. Някои медикаменти могат да окажат също

въздействие. Такива са бензодиазепините с удължено действие, например диазепам, с които мнозина туристи злоупотребяват, уж че били приспивателни.

Всъщност, физиологично погледнато, лицата с ХОББ, астма и сънна апнея сякаш по принцип дишат на голяма височина и могат да претърпят драматични епизоди.

БРОНХИАЛНА АСТМА

Голямата височина може да бъде благоприятна за лицата, страдащи от бронхиална астма с алергична генеза или друго алергично заболяване, както и при множество реактивни болести на дихателните пътища, които се усложняват от замърсяването на въздуха. Астматиците често пъти демонстрират подобрене на състоянието си с височината, защото по-редкият въздух понижава съпротивлението на въздушните пътища, а и наоколо има малко алергени. Изследвания по цял свят доказват подобрието на астмата при деца на висока надморска височина – нещо, което десетилетия е било популярно като лечение в Европа. Студеният въздух обаче може да ускори бронхоспазма при чувствителни индивиди. Лицата с подобно заболяване трябва да продължат с обичайната си доза медикаменти, дори да ни се струва, че състоянието се подобрява.

ХОББ

Лице с тежък ХОББ може да прояви тежък кислороден глад. Пътуването по въздуха по принцип се приема за безопасно, ако лицето може да извърши дължината на един блок или да изкачи един ред стълби, без да се задъхва. За дълъг туристически преход всеки ще се тества сам.

Симптомите се проявяват с кашлица, хракчи, включване на мощната мускулатура при дишането, централна цианоза (посиняване на кожата и лигавиците), силен задух при физически усилия. **ХОББ** изисква преценка на необходимостта от сериозно изкачване. Поносимостта към физическо натоварване и задухът се влошават. Очаква се лицата с ХОББ да толерират по-лошо височината. Препоръчват се прости скринингови тестове – способност да се духне клечка или способност да се изкачи стълбище, без да се появи умора.

Лицата с бронхиална астма, хроничен бронхит и ХОББ трябва винаги да разполагат в походната си аптечка със суспензия под налягане за инхалация – продукт, еквивалент на Salbutamol (Ventolin, Ecosal Easi-Breathe). Терапията се налага при пристъп, предизвикан от физическо усилие или излагане на алерген. Профилактиката се състои от 2 инхалационни дози преди очакваното физическо натоварване или излагане на алерген (прах, тропическа или степна растителност и др.). При деца се препоръчва 1 инхалационна доза, но може и две. По време на пристъп се прилагат многократно 2 – 4 дози на всеки 20 минути, като след началния час по-нататъшното дозиране зависи от отговора към приложеното лечение.

АЛЕРГИИ. Необходимо е снабдяването с поленов календар на предвидения район и сезон.

1. Избягване на контакт с алергена, ако това е възможно, а то е почти невъзможно по време на поход/пътуване. Това означава минимизиране на контакта с животни, насекоми, прах, килими; редовно изпиране на спалното

бельо, в т.ч. калъфките на възглавниците;

2. Започване на предварителна фармакотерапия;

3. Обучаване на потърпевшия за действие при остър инцидент.

АНЕМИЯТА е противопоказание, защото лицата с железен дефицит по принцип са с понижена физическа дееспособност на морското равнище, а какво ли остава за големите височини.

НЕВРОЛОГИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

В тази група специално внимание ще отделим на **епилепсията**.

При епилептичните припадъци честотата се засилва не толкова заради физическото натоварване, колкото поради силни емоционални фактори.

ЕПИЛЕПСИЯТА сама по себе си не е противопоказание за трекинг, но епилептичните припадъци са особено опасни при алпинизъм. Те са свързани най-вече с емоционално претоварване. Когато това се случи на пресечен терен или при скално катерене, последствията могат да бъдат фатални. Понякога височинната болест също се свързва с гърчове, така че спътниците в групата трябва да са наясно със страданието на дадения участник и да притежават умения за поставяне на диазепам И.М. Припадъците на голяма височина се срещат често.

ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Психично болните пациенти се подразделят на три групи: такива, които ще съдействат при възникване на проблем; такива, които не са тежки случаи, но реагират тежко и такива, които се нуждаят от мощно успокояване (седиране) и дори транспортиране на носилка със специален придружител. Някои психически заболявания са категорично противопоказани дори за едномесечни походи.

Проследяването на такива пациенти е трудно, защото обикновено са самотници и извършват преходите си сами.

На лицата със **ЗЛОКАЧЕСТВЕНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ**, които провеждат курсове с химиотерапия, поради значително отслабения имунитет не се препоръчва пътуване или походи до приключване на съответния курс. Поне три месеца след завършване на химиотерапевтичния курс не бива да се поставят живи или обикновени ваксини. Лицата на постоянна кортикостероидна терапия трябва да се разглеждат като имунокомпрометирани, подобно на болните от СПИН.

По време на преход лицата с илеостомата ще изпитват големи трудности при грижите за нея.

д-р Славян СТОИЛОВ

СПОРЕД ХИМАЛАЙСКАТА БАЗА ДАННИ 29 ДУШИ С УВРЕЖДЕНИЯ СА СЕ ОПИТАЛИ ДА ИЗКАЧАТ ЕВЕРЕСТ, А 15 СА ДОСТИГНАЛИ ВЪРХА. ДВАМА - ПХУР ЙЕМБА ШЕРПА ПРЕЗ 2014 Г. И ТОМАС ВЕБЕР ПРЕЗ 2006 Г. СА ЗАГИНАЛИ В ПЛАНИНАТА.

Калифорниецът **Джефри Готсфурт** е първият човек с ревматоиден артрит, покорил **Еверест**

Крис Бомбардиери, авторът на блога „Приключенията на един хемофилик“, стана първият човек с хемофилия, изкачил **Еверест**, най-високия връх в света. Болест, при която може да умре при най-малкото нараняване.

Зъболекарят Саманта Роуз, на 33 г., с болестта на Крон – симптомите на която включват честа диария, стомашни спазми, кръвотечение и силна умора – през юли 2018 г. Умът ми не го побира как се е качила до Базовия лагер на **Еверест** при това обезводняване.

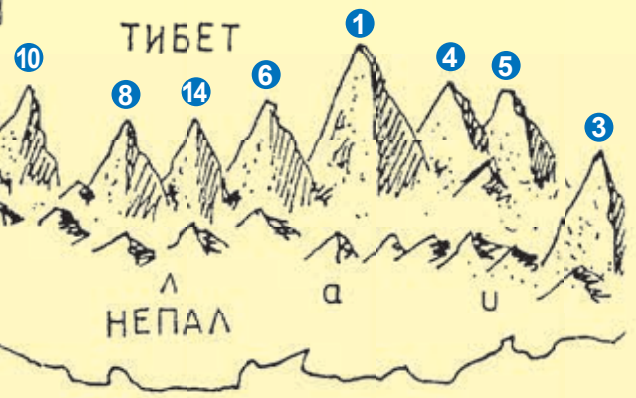
Б.ред.: В редакцията на в. „Ехо“ очакваме вашите въпроси към д-р Славян Стоилов за рубриката „Медицина в планината“ чрез електронния адрес на изданието exobts@gmail.com, писма по пощата и на тел. 0882966316.

ПЛАНЕТАТА

КАТА КОРОНА “

яват връхните си точки над осем хиляди метра. Десет и всички те са на територията на азиатския континент. ест континента няма и нито един седемхиляден връх. Райнхолд Меснер събра пълната колекция на 14-те напревара за окичването с тази най-трудна и желана алпинисти от 20 страни са станали нейни притежатели. одимо изкачването само на още един осемхилядник и които подредихме по реда на тяхната височина.

ст	– 8848 м	9. Нанга Парбат	– 8125 м
ендзюнга	– 8611 м	10. Анапурна	– 8091 м
	– 8586 м	11. Хидън пик	
	– 8516 м	(Гашербрум I)	– 8068 м
у	– 8481 м	12. Броуд пик	– 8047 м
ю	– 8201 м	13. Гашербрум II	– 8035 м
агири	– 8167 м	14. Шиша Пангма	– 8027 м
слу	– 8063 м		

то „гири“ – планина, поради това връхът често е споменаван като „Бялата планина“ или хималайският Монблан. С името „Костеливият орех“ той е наречен от алпинистите, тъй като седем експедиции правят неуспешни опити през 50-те години, когато се счита, че те са натрупали богат хималайски опит.

До пълен успех на 13 май 1960 г. се добира обединена швейцарска експедиция, ръководена от отличния швейцарец Макс Айвлин, в която влизат двама швейцарци и по един поляк, немец, австриец и американец. И то как? На връхната му точка в един ден са стъпили шест души от четири държави – двама швейцарци, двама шерпи и по един австриец и германец. Дхаулагири се намира в Непалските Хималаи, обграден от всички страни с дълбоки долини, които му придават впечатляваща величественост, откъдето и да се погледне.

Първото българско изкачване на Дхаулагири е осъществено от мини експедицията на Радко Рачев (8. 10. 1995 г.) и Тончо Тончев (9. 10. 1995 г.). На 12 октомври същата година до него се изкачва и Борислав Димитров. Две години по-късно Тончо Тончев повтаря успеха си на 24 септември, а ден по-късно на върха е и Николай Петков. 20 години по-късно, на 30 септември 2017 г. до връхната му точка достига и Боян Петров, а на 3 септември това прави и Атанас Скатов. На този връх с успех са се поздравили седем българи, като един от тях прави това два пъти.

ТА

всяко домакинство от етството огромна сума че и богът няма да се и и прославеният шерп са още двама японци. ами, които в самостоя- хилядник.

етров на 30 септември т Атанас Скатов. С ус – Иван Томов на 26 реник се развива още о е първият българин, него до върха стига и ването на Манаслу за- успешно изкачване на

базовия до шурмовия 954 г. Хербет Тихи, Йо- алпинисти, стъпили

торията на българския 991 г. на него, заедно рорданка Димитрова – лядник. След това на – Петко Тотев, Петя на 4 май 2007 г., на 29 3 май 2018 г. и Атанас

НАНГА ПАРБАТ

ЦАРЯТ НА ПЛАНИНТЕ, СЪДБОВНАТА НЕМСКА ПЛАНИНА, ПЛАНИНАТА УБИЕЦ

След Еверест навярно най-много редове са изписани за този връх и има защо. По ирония на съдбата природата го е отделила от скупчените на близо 500-километрово разстояние 9 хималайски осемхилядника. След тях, в западна посока, на 1200 км. в Хималаите няма друг връх от неговия ранг. Там дори

и седемхилядниците са малко. Със своите 8125 метра той държи златната среда на тъй наречените „ниски осемхилядници“, а в общата класация заема деветото място. Съдбата обаче му е отредила далеч по-престижно място и име в историята на световния алпинизъм. Нанга Парбат се намира в областта Гилгит на бившето княжество Джаму и Кашмир – област, която след 1 януари 1948 г. влиза в пределите на Пакистан.

Албърт Фредерик Мъмери – една легенда в световния алпинизъм, още през 1895 г. шурмува върха. Известно е, че тогава той достига до 6100 м и после неговите следи и тези на двамата му спътници се губят. Неравната битка с Хималаите обаче е заложена. 37 години никой не нарушава мълчанието. Едва през 1932 г. силна немска група, в която се отличават имената на Вили Меркл, Вило Велценбах и Урлих Виланд поема по стръмните му склонове. Планината се развива и под снежните й преси остават телата на трима от най-силните немски алпинисти и на шест шерпи. Три години по-късно Нанга Парбат е още по-жесток. Огромна снежна лавина погребва седем немски алпинисти и девет шерпи. Това вече е

напълно достатъчно върхът да бъде наречен „Съдбовната немска планина“. Венец на всичко са и 11-те алпинисти, похитени от терористи в базовия лагер под върха през 2013 г. ...

Въпреки всичко опитите за завладяването на „планината убиец“ продължават и не закъсняват. На 3 юни 1953 г. късно вечерта един самотник – австриецът Херман Бул стъпва на 8125-те метра – първо соло изкачване на толкова висок връх. Бул е обявен за легенда и за най-добрия алпинист по онова време.

Първото българско изкачване на Нанга Парбат принадлежи на Тончо Тончев, който по примера на Бул осъществява соло изкачване, което прави на 18 август 1993 г. в състав на троянска експедиция. Поради прословутото българско безпаричие Тончо няма официално разрешение за изкачване на върха, за което е наказан две години да не посещава Пакистан. Към настоящия момент още трима българи са изкачили този труден и емблематичен връх – на 8 юли 2006 г. това правят Николай Петков и Дойчин Боянов, а на 23 юли 2016 г. и Боян Петров.

10 АНАПУРНА

Връхът си запази най-почетното място в историята на световния алпинизъм и най-вече в хималаизма. Той се намира на планинския хребет Анапурна Химал, който по цялото си протежение надвишава 7500 метра. На хребета има няколко върха, отбелязани с арабски цифри. Най-висок сред тях е Анапурна I (8091 м), което му отрежда десето място сред 14-те най-високи върхове на планетата. Името му произлиза от съществителното „ана“ – храна и прилагателното „пурна“ – пълна, или „Богинята на плодородието“.

Към Анапурна не е имало нито една експедиция преди тази, която постигна историческия успех. Когато френската експедиция през 1950 г. тръгва за Хималаите, тя е избрала Дхаулагири (8167 м). На място обаче ситуацията се развива не така, както французите очакват. Трудностите се оказват много по-големи и те решават да изоставят намерението си и да се прехвърлят на близ-

БОГИНЯТА НА ПЛОДОРОДИЕТО

кия до Дхаулагири връх Анапурна. Времето ги притиска, тъй като до настъпването на мусоните им остават малко дни. Те бързат и на 3 юни 1950 г. Морис Ерзог и Луи Лашенал успяват да станат първите алпинисти, стъпили на връх, извисил се над 8-те хиляди метра.

И още в един пункт Анапурна записва името си в световната история – на 27 май 1970 г. водената от английския алпинист Крис Бонингтон експеди-

ция осъществява първото стенно изкачване на осемхилядник. Изключително сложния маршрут по Южната стена на върха е прокаран от Дъг Хейстън и Доналд Уилънс.

Връх Анапурна заема особено място и в историята на българския алпинизъм – на 28 октомври 1989 г. трима българи – Петър Панайотов, Людмил Янакиев и Огнян Стойков осъществяват първото българско изкачване на най-опасния и смъртоносен връх. В опит за зимно или пролетно изкачване на трудната южна стена нашите алпинисти прекарват точно 416 дни, но трудните атмосферни условия не им позволяват да надминат 7600-те метра. По класическия маршрут на върха на 30 април 2016 г. се изкачва Боян Петров, а на 1 май същата година това прави и Атанас Скатов. За съжаление на този връх България дава две жертви. На 28 октомври при слизане от него загиват Огнян Стойков (изкачил върха) и Милен Метков, не успял да стори това.

11 ХИДЪН ПИК/ГАШЕРБРУМ I

Единадесетият по височина връх на планетата (8068 м) се извисява на границата между Пакистан от юг и Китай от север и е част от планинската верига на Каракорум. Както в литературата, така и в говоримия език, връхът може да се срещне с две имена. Хидън пик е английското му име, което е производно на причастиято „хидън“ – скрит и на съществителното „пик“ – шилест връх. Гашербрум I пък е местното му име, което на езика на балтите означава „Блестяща планина“. То му е дадено поради това, че връхът е сред няколкото върха от посочената по-горе верига. Там общо шест върха се извисяват над 7000 м, като два от тях са над 8000 м – Гашербрум I и Гашербрум II. Южната 2500-метрова стена на четвъртия поред връх при ясно време блести на слънцето и това дава името на цялата поредица от върхове.

За първото изкачване на Гашербрум I има само два неуспешни опита – международна експедиция през 1934 г. и френска през 1936 г. Цели 22 години връхът е оставен на спокойствие. Американците, които до този момент са изостанали при първите изкачвания на хималайските гиганти, тук успяват да запишат и своето име в алпинизма. На 5 юли 1958 г. Питър Шънинг и Андрю Кауфман развяват американското знаме на 8068 м. После цели 17 години Пакистан не издава разрешително на нито един алпинист. На 10 август 1975 г., когато това вече е възможно, двама отлични алпинисти – Райнхолд Меснер и Петер Хабилер откриват нова страница в историята на хималаизма. Само двамата, без междинни лагери, така, както са катерили в Алпите, те прокарват нов маршрут по северозападната стена на тази красива пирамида.

СКРИТИЯТ ВРЪХ, БЛЕСТЯЩАТА ПЛАНИНА

Първият български опит за изкачването на този връх е направен през 2006 г. от Николай Петков и Дойчин Боянов в стил „Меснер-Хабилер“, но поради влошаване на времето той завършва без успех. Девет години по-късно Николай и Дойчин отново са под върха, но този път с тях са Боян Петров и Николай Вълков. Този път четиримата имат късмет с времето и на 26 юли 2009 г. осъществяват първото българско изкачване на върха. Десет години по-късно (12 юли 2019 г.) на върха се изкачва и Атанас Скатов.

12 БРОУД ПИК

ШИРОКИЯТ ВРЪХ

Както още в началото отбелязахме, от 14-те осемхилядника 4 се намират в планината Каракорум. Сред каракорумските върхове Броуд пик е трети по височина, а в общата класация е на 12-о място. Той представлява огромен по мащабите си широк масив с три върха, което дало основание на мнозина автори да говорят за него като за „Триъбеца“. Най-висок от трите върха е Южният (8047 м). Тъй като маршрутият на изкачването на Главния връх минава през предвръшието Роки Съмит (8035 м), този връх често пъти, най-вече в мъгла, заблуждава много алпинисти и те стигат само до него. Такъв е и случаят с някои наши алпинисти.

При Броуд пик има само един неуспешен опит за изкачване и той е през 1954 г. Три години по-късно без проблем на 9

юни 1957 г. четирима австрийски алпинисти достигат върха. Това изкачване обаче ще се запомни с това, че най-младият от тях – Курт Димбергер (25 г.) в един ден стъпва на Броуд пик два пъти – първият път в 17.30 часа заедно с Маркус Шмук и Фриц Винтерщелер и втория път в 19 часа, когато се връща, за да придружи до върха изостаналия ветеран и легенда в алпинизма Херман Бул (33 г.).

Първото българско изкачване на Броуд пик е на 1 юли 1990 г. от Минко Занковски, Еманил Деянов и Тодор Тодоров. То обаче е само до Роки Съмит (8035 м), поради което се счита, че първото ни изкачване на Главния връх е на 23 юли 2001 г. от Петко Тотев и Станимир Желязков. До Главния връх през 2014 г. достигат още двама българи – Боян Петров и Иван Томов.

13 ГАШЕРБРУМ II

Към настоящия момент със своите 8035 м Гашербрум II заема 13-то, предпоследно място в голямата поредица на 14-те гиганта. Казвам към настоящия момент, тъй като в последните години с Шиша Пангма често си сменят местата. Както и на Хидън пик (Гашербрум I) имената идват от веригата на шестте върха, които, подредени един до друг, носят едно и също име – Гашербрум, в допълнение от I до VI. Поради факта, че връхът е сравнително нисък, интересите на алпинистите към него идват доста по-късно. Въпреки това и тук има два неуспешни опита, единият е повече разузнавателен, отколкото опит за изкачване.

Най-сериозен е опитът на австрийците през 1956 г., когато на 7 юли Фриц Моравец, Зеп Ларх и Ханс Вилепарт увенчават с успех усилията на експедицията. След това цели 19 години никой не нарушава спокойствието около Гашербрум II. Като един от най-ниските и сравнително най-леките за изкачване, на него са се изкачили най-много жени, което е дало основание на шегоджии да го наричат „женският връх“.

Първото българско изкачване на Гашербрум II е осъществено на 23 юли 1992 г. от Господин Динев (Сливен) и Радко Рачев (Айтос), участници в експедиция от град Троян. В следващите години на този връх стъпват още само двама българи – Боян Петров (22 юли 2017 г.) и Атанас Скатов, като Скатов в разстояние на шест дни изкачва и двата върха с името Гашербрум – на 12 юли 2019 г. Гашербрум I (Хидън пик) и на 18 юли Гашербрум II.

БЛЕСТЯЩАТА ПЛАНИНА

14 ШИША ПАНГМА

ПЛАНИНАТА НАД ПАСИЩАТА

Към настоящия момент с височината си от 8027 м Шиша Пангма категорично заема последното място, поради което някои от алпинистите шеговито го наричат „Джуджето“. В различни години височината му е била измервана на 8013 м, 8046 м, 8027 м. Връхът се намира в тибетския автономен район на Китай и на 11 км от границата с Непал, което означава, че е изцяло на територията на Китай. Името му е тибетско и произхожда от съществителното „панг“ – пасище. Все още не е изяснено напълно каква е ролята на допълнението „Шиша“, но повечето специалисти го приемат като „Планината над пасището“. В предидни години, когато Тибет не е бил китайски, връхът е имал индийското име Госаинтхан.

През по-голямата част от времето, откакто започва овладяването на високите върхове, главно по политически причини Китай не е допускал чужденци в този район. Въпреки това са проведени седем неуспешни опита за неговото изкачване. По ирония на съдбата най-ниският осемхилядник е последният, който се предава на устрема на алпинистите и точно 14 години след първия изкачен осемхилядник Анапурна (1950 г.). Пълно информационно затамнение има при неговото първо изкачване (2 май 1964 г.) от 6 китайски и 4 тибетски алпинисти. Първоначално то било планирано да стане точно в 10 часа на 1 май, когато в Пекин започва първомайския парад, но времето не позволило това. Китай все още не дава пълна информация за броя на членовете на експедицията, но се счита, че тя е била от 195 души, разпределени на 6 бригади (групи), а за шерпи са използвани над 1000 войници.

България има три неуспешни опита, като третият завършва трагично с изчезването на Боян Петров, при което не става ясно дали нещастие е преди да се е изкачил на върха, или това е станало на слизане. Тази ситуация е важна, защото от нея зависи дали България е изпълнила изискванията, за да станане носител на „Хималайската корона“, или не.

Това изкачване обаче ще се запомни с това, че най-младият от тях – Курт Димбергер (25 г.) в един ден стъпва на Броуд пик два пъти – първият път в 17.30 часа заедно с Маркус Шмук и Фриц Винтерщелер и втория път в 19 часа, когато се връща, за да придружи до върха изостаналия ветеран и легенда в алпинизма Херман Бул (33 г.).

Първото българско изкачване на Броуд пик е на 1 юли 1990 г. от Минко Занковски, Еманил Деянов и Тодор Тодоров. То обаче е само до Роки Съмит (8035 м), поради което се счита, че първото ни изкачване на Главния връх е на 23 юли 2001 г. от Петко Тотев и Станимир Желязков. До Главния връх през 2014 г. достигат още двама българи – Боян Петров и Иван Томов.

ЗА ДА ЗНАЯТ И ПОМНЯТ ИДНИТЕ ПОКОЛЕНИЯ

Този надпис не ни връща хиляди или милиони години назад във времето. Не е и много далеч. Намира се само на 45 км от Пловдив, в покрайнините на с. Старосел. Малцина са тези, които са го виждали, въпреки че често са минавали край него. Не бях го открил и аз при първото ми посещение в района около Тракийския култов комплекс. Сега, когато го имам на филмова лента, искам да го предложа на всички, които бродят по планините и проявяват интерес към онова, което са ни установили траки, римляни и византийци. Ето и неговият прочит, който времето е оставило върху него.

РАДЪ ГЕРОВЪ МАВРОВЪ, РОДЕНЪ 1897 г.

С жена Недялка, синове Петко и Стефанъ започва този летописъ. Нещо важно, нека се знае от нашия Мавровски родъ. Староселъ 785 къщи, 4050 жители, 634 ученици, 15 учители. Войници 42 загинали за свободата 1786 г. – 32, 1912-18, 1918-55. 1942 – 9. Добричъ, Охридъ, Пиротъ и Кавала. Студъ, суша, гладъ. Посетихъ Римъ, Виена, Ерусалимъ и Кайро.

В лявата страна на текста отгоре надолу е изписано – СВОБОДА, БЪЛГАРИЯ, ЧОВЕЩИНА, а отдолу – 5.X.1942 г.

Ето и неговата история. На 6 (19) февруари 1897 г. в село Старосел, в семейството на Геро Мавров се ражда момче, което родителите кръщават с името Рад. На него те възлагат надежди, то да продължи традициите на славния Мавровски род. Под грижите на младите родители момчето расте здраво, жизнено и ученолюбиво. Завършва с отличие своето образование и категорично решава да си остане в родното село, като се отдаде изцяло на учителска дейност.

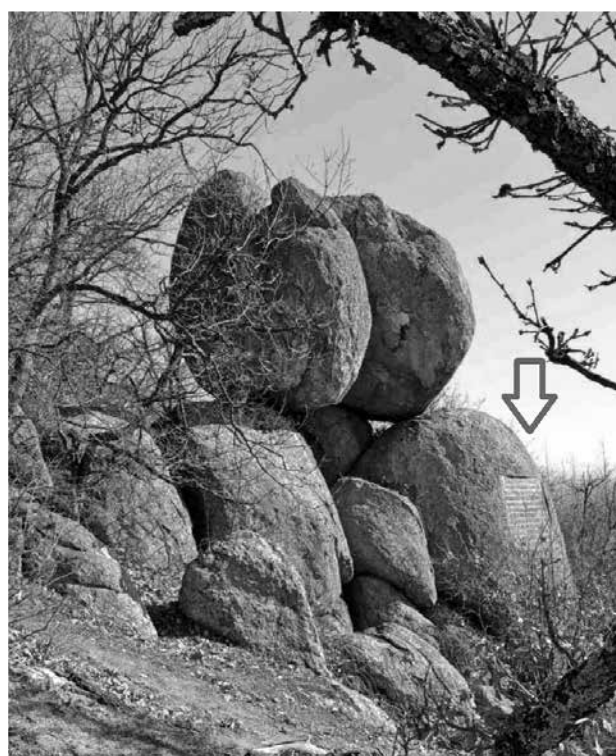
Работата с учениците го радва. Той самият продължава да се образова, като попълва непрекъснато своите знания. Особено силно го вълнува Априлското въстание от 1876 г., в което той не е имал щастие да бъде участник. Родил се е цели 21 години след това. Всичко, което става по време на въстанието в района на близките градове Панагюрище, Клисурса и Копривщица и което не отминава и неговото село, много силно го вълнува. Свидетел е на Съединението и на трите войни.

Вече възмъжал, той започва усилено да събира, систематизира и анализира сведенията, получени от и за онези героични дни. Разговаря с очевидци, с останали живи участници, със завърнали се от затворите староселци. „Чувствам се много виновен и всеки ден се моля цялото село да ми прости немарата, която толкова време ми вързваше ръката и не ѝ е позволила да увековечи това, що съм чул и видял! А живата история беше пред очите ми. Та аз съм разговарял с тези въстаници, приказвали сме за много работи, но нали

тогава не съм се сещал какво да ги питам, какво е трябвало да се запише. И шипченци бяха живи, и априлци, и съединисти...“, пише в 80-те страници на Мемоарните си записки самият Рад Мавров по случай 100 години от Априлската епопея.

Учителят не само преподава, но и дискутира със своите ученици. Говори им за нашата славна история. За това какво са оставили по нашите земи траки, римляни и византийци. Учи децата на обич към земята, към могилите на тяхното село, които са толкова много. Могили, в които са намирани толкова много неща. „Веднаж децата ме попитаха: Учителю, ами българите не са ли живели по тези

места, за да оставят нещо? И аз си рекох „Абе джанъм, защо да няма и български нишан. Нали от векове тук е българско.“

И ето една идея. Един надпис от по-ново време, от времето, в което те – учениците и той – учителят живеят. Въпросът е решен. Навярно и изборът на мястото – къде да бъде този надпис, не е бил труден. Та има ли по-известна скала в такава близост до Старосел – селото, в което те живеят. Ах! Да!... „Момини камъни“ – онзи камък на първия хълм „Каменица“ до Мечата дупка е най-подходящото място.

И учителят приема идеята със сърце. Поръчва текста на подбрани от него майстори-каменари, на които той плаща от личната си заплата. И те се захващат с трудната работа. С обикновени длета и чукове заравняват скалата. Буква по буква изсичат

словата, които им е предал учителят. Мястото е много добре избрано – на най-личния скален и култов за траките обект „Момина скала“. За да може да се вижда добре и от далече, надписът трябва да бъде на обзирима височина – около четири метра. И то от Западната страна на скалата, която според траките е „Слънчевата врата“. А както е известно, „Слънчевата врата“ е свързана с култа на древните траки към слънцето. Винаги е ориентирана в посока изток-запад, така че в дни на равенство (21 юни) слънчевият лъч да премине през вратата и да огрее слънчевия диск. Точно тогава, според траките, се отваря коридор,

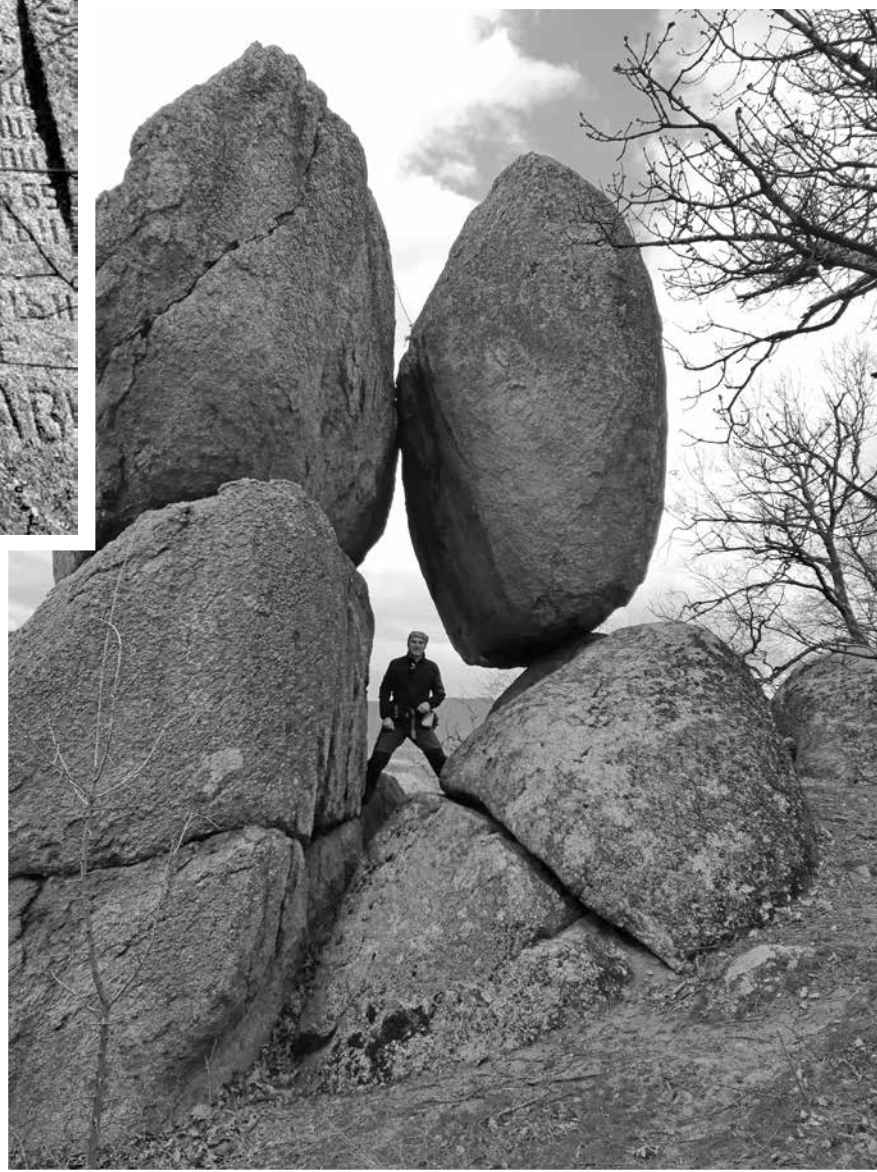
мина скала, за да знаят идните поколения, че там се намират костите на българин.

Девет реда, в които учителят – краевед успешно е систематизирал част от миналото и настоящето на своето село, което по време на Априлското въстание се нарежда непосредствено след Панагюрище, Копривщица и Клисурса.

Староселският НАДПИС, който днес няма стойността на Мадарския конник, на Асеновата крепост край Асеновград или дори на Ситовския, който години наред затруднява специалистите, заслужава не само да се види, но и да се оцени по достойнство. Но той не само тъне в забрава, а дори е неизвестен.

НАДПИСЪТ е върху скалата в местността Каменица и е само на 40 минути пеша над селото. Първият път, когато посетих тази уникална скала, не го забелязах. Причината за това е, че посещението ми бе през пролетта, когато разлистата се гора го бе закрила. През миналата есен отидох отново и тогава го открих. Заснех го и споделих всичко около този надпис с Историческия музей в град Хисаря. Нали селото е към община Хисаря. Оказа се, че там нищо не се знае за този надпис! Никакъв интерес! Направих същото и в Пловдив. Та нали това се намира в Пловдивска област? Пак нищо! Стигнах и до Националния исторически музей в София. Разговарях с проф. Иван Христов. Тук нещата преминаха на друга полукруг: „Надписът е много интересен, има голямо историческо значение. Аз самият преди години дълго време работих там и не знам как не съм го видял. Ще отида да го видя. Благодаря ти!“. Гостувах нарочно и на кмета на село Старосел – Матей Гудев, от когото допълних моите познания, част от които искам да споделя и да направя достояние на читателите на вестник „Ехо“.

текст и снимки:
доц. Сандю БЕШЕВ

Германският манастир „Свети Иван Рилски чудотворец“ е разположен в малка, много красива котловина, на левия бряг на Германска река, в най-ниските северни склонове на Лозенска планина.

Счита се, че е сред първите православни манастири в Средецкия район по време на Първото Българско царство.

Предание разказва, че по тези места е пребивавал известно време Преподобният Свети Иван Рилски чудотворец, преди да отпътува за далечната и труднодостъпна Рилска пустиня.

През ония далечни времена, обявени в предания и легенди, на мястото на днешния Германски манастир е имало няколко малки, съвсем примитивни жилища, в които пребивавали монаси. Свети Иван Рилски си направил колибка малко по-нагоре от това вече оформило се манастирско поселение.

Българският цар Петър пожелал да се срещне и разговаря със светеца. Царските пратеници потърсили Иван Рилски, за да го отведат при владетеля. Той обаче се отдалечил в планината, с нежелание да участва в тази среща. Почувствал силна жажда и отправил молитва към Бога да му даде водичка за пиене. На мястото бликнало малко изворче, което местните хора приемат като аязмо със светена лековита вода.

По време на Византийското владичество над Средецкия район обителта затвърждава положението си и получава грамота от император Алексий I Комнин (1081 – 1118), с която ѝ се предоставят съществени права и привилегии.

На един километър северно от днешния манастир има останки от стара римска крепост, която местното население назовава „Градището“. По-късно недалеч от крепостта е съществувал православен християнски храм. Те дали повод византийците да възстановят градището и да построят малък параклис, около който възник-

нала манастирска Света обител, предшественица на днешния Германски манастир.

По време на Втората Българска държава манастирът е важен книжовен център.

При падането на София под ятагана на османските завоеватели той е разрушен. След години, с труда и доброволни дарения от местното население, манастира е възстановен и се оформя като важен образователен център. Има запазени писмени сведения, които доказват, че обителта е съществувала и по време на ранното османско робство.

През XV век в Германския манастир спира за почивка за децата на Рилски манастир. Това пребиваване на Светите мощи било възприето от монасите и от православните християни в околните населени места като изключителна „Небесна благодат“. Монасите, начело с игумена и в присъствието на много миряни, отправяли молитви за благодарност към Всевишния и молба към мощите на Светеца за оцеляването на българския народ и Христовата вяра.

За това събитие подробно разказва в преписките си Владислав Граматик, който е свидетел и участник в него. В писмените му свидетелства е посочено, че това е станало през 1469 г.

През XVII век условията в Драгалевския манастир не били благоприятни за книжовна дейност. Тогава Германският манастир се очертава като книжовно средище в Софийски район. Напълно естествено за онези времена и условия, там се съставят произведения на каноническата и религиозната литература. През 1671 г. изтъкнатият български книжовник Никола Граматик от софийското село Горни Лозен написва известния Германски сборник, който съдържа жития на отшелниците-светии Иван Рилски и Йоаким Осоговски. В сборника има и ценни исторически сведения.

В обителта имало богата библиотека с много старопечатни и ръкописни книги, за които се предполага, че са създадени тук.

Документи на светата обител от построяването ѝ до днешни дни се намират в книгохранилището на Българския манастир „Великомъченик Чудотворец Свети Георги победоносец“ в Света гора на Атон.

През онзи период в Германския манастир се съхранявали значителен брой стари икони, които доказват високото ниво на изобразителното изкуство на местни и по-далечни иконописци.

През XVIII век кърджалиите нападнали и опожарили Германския манастир.

През 20-те години на XIX век той се въздига от земята. През 1818 г. е съградена вкопана в земята църква. През Възраждането манастирът възстановява старата си слава на духовно средище. Тогава започва все по-активно да поддържа контакти с Българския Зографски манастир в Света гора.

Непосредствено след освободението на България от турско робство обителта е напълно възстановена и преустроена. Добива славата на най-голяма и водеща в Софийска област.

В деня на обявяването на Сръбско-българската война през 1885 г. започва изграждането на нов храм върху основите на стария. В 1886 г. храма е завършен, изграфисан и осветен.

Съществуват исторически документи за това, че тук княз Александър Батенберг е заклевал войските си във вярност към България преди бойните действия.

Княз Фердинанд посещавал Германския манастир и дарил иглолистно дърво Секвоя гигантея, засадена вляво до входа на църквата.

През 1928 г. Софийският митрополит и бъдещ екзарх Български Стефан дарява Германския манастир за „Ефория Зограф“ като предверие на българския манастир „Великомъченик чудотворец Свети Георги победоносец“ на Атон. Оттогава до днес тук се подготвят послушници, преди да отпътуват за монаси в Зографския манастир. През 1927 г. с указ на цар Борис III статута на Германския манастир като „Ефория Зограф“ е узаконен официално.

Малко по-далеч от храма има друга секвоя, засадена през 1937 г. от цар Борис III по повод раждането на престолонаследника Симеон.

Германския манастир е посещаван от големият български писател Елин Пелин. Тук под позницата, която и сега съществува до голямата каменна чешма, на масичка разговарял с игумена за Бога, за Христовата църква и свещените писания. Тези гостувания в Светата обител и разговорите дали повод писателят да напише разказите, поместени в сборката със заглавие „Под манастирската лоза“.

Манастирската църква „Свети Иван Рилски чудотворец“ е белокаменна постройка, еднокорабна, едноабсидна и с притвор, пристроен значително по-късно. През 1886 г. известният тогава художник-иконописец Станислав Доспевски и двамата му сина Иван и Никола изграфисали иконите в иконостаса. Стенописите в притвора са изграфисани значително по-късно. Някои специалисти считат, че основна за тези стенописи е връзката с тези в Света гора на Атонската планина.

Над входа на църквата има две камбани. Първата е изработена през 1886 г. от руски камбанолейари. Втората е от 1938 г. и на нея е

отбелязана датата 1 ноември, денят на Успението на Свети Иван Рилски. На тази камбана е изграфисана иконата на светеца.

През 1970 г. битовите сгради в манастира са обновени и осъвременени. Оттогава досега те са само едноетажни. В югоизточния край на дворното пространство, в обширно помещение са създадени условия за отдиш на поклонниците.

Разстоянието от София до Германския манастир е само 15 км. Възможно е да се ползва обществен автобусен превоз. Автобус № 6 тръгва от автостанция „Гео Милев“. За манастира се слиза на първата спирка при навлизане в село Герман. От автобусната спирка първоначално се върви около 500 м в югоизточна посока по асфалтиран автомобилен път, покрай десния бряг на Германска река. Табела, поставена на кръстовище сочи, че трябва да се продължи вляво, на североизток, и така за около час и тридесет минути от автобусната спирка се пристига на обителта.

Германският манастир е обитан, мъжки. Празникът му е на 1 ноември.

инж. Георги ПЕТРУШЕВ

СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ „ЦЕПИНА“

Крепостта „Цепина“ се намира в землището на родопското село Дорково, община Ракитово. Достигането до нея не представлява никаква трудност, тъй като до подножието на едноименния красив и конусообразен връх Цепина (1136 м), където е и самата крепост, има удобен асфалтов път. Подходите с автомобил (автобус) до там са два. Най-предпочитаният автомобилен път е през с. Варвара, област Пазарджик, където на практика се събират пътищата от всички посоки на страната, избрани за своя дестинация крепостта „Цепина“. После срещу течението на р. Чепинска, по която е и трасето на теснолинейката Септември - Велинград - Аврамови колиби - Разлог - Банско - Добринище, се достига гара Костандово. След излизане на най-високата точка на трасето следва леко спускане за Велинград, но само след 200-300 метра следва отбивка вляво в посока Костандово - Дорково. Удобният асфалтов път продължава още шест километра след селото. По описания път, когато паркирате на удобния и безплатен паркинг, километражите ще ви отчетат около 450 км от Варна, 390 от Русе, 350 от Видин, 330 от Бургас, по около 240 от Хасково и Кърджали, 140 от София и само 85 от Пловдив. А ако сте на почивка в курорта Велинград километрите ви ще бъдат не повече от 30.

По същия път, само че от гарите Септември или Пазарджик, може да се насладите на живописния маршрут по теснолинейката. При този вариант трябва да слезете на гара Костандово, а останалите 7 км до Дорково и още 6-те до подножието на върха трябва да пропътувате пеша или да ползвате услугите на някое такси, чакало пътници точно като вас.

ПЪТЯТ КЪМ КРЕПОСТТА

Независимо от стръмно спускащите се склонове, очертали идеалната конфигурация на върха, пътеката нагоре е много приятна. Широка, с лек наклон и със стабилни дървени парапети, тя е удобна и сигурна както за малки деца, така и за по-възрастни туристи. След 10-15 минути е първата среща

с крепостта. Тук красиво изработена табелка предупреждава, че навлизаме в нейна територия. „Външен крепостен зид, има дължина 640 м и обхваща площ от 25 дка. XII – XIV в.“ – на пет езика ни информира надпис. Впрочем подобни табелки ще срещаме на много места в следващата обиколка.

Продължаваме нагоре. Дори и да не чувстваме умора, не можем да се откажем от изкушението да спрем. Обръщаме се на юг и... каква красота! Ниско долу, под кратката ни зеленейт обширни поляни. Сред тях има три красиви села – Дорково, Костандово и Ракитово. Леко вляво, в далечината са безбройните върхове на Родопите. В далечината и точно на юг е дългата и заснежена верига на Карстовия гребен на Пирин. Вдясно пък е заснеженият купол на връх Белмекен, а зад него много върхове от веригата на Рила. А ние сме на един от най-личните върхове на Родопите.

Продължаваме! Вдясно от нас няколко малки пътечки водят към връхния купол. Те са стръмни и се използват главно на слизане. Пътеката, по-скоро алеята, леко завива вдясно. Каменните зидове се възправят високо над нас. И тук вход – парадният, от който вече се навлиза в самата резиденция на владетеля, бил той някой си тракийски вожд, византийски цар или самият феодал Алексей Слав, при който крепостта постига своя най-голям разцвет. Пътеката, започнала от юг, заобикаля Цитаделата от запад, север, изток и като завиваме отново, вече на самия връх се озоваваме пак от южната страна. На самия връх е Цитаделата или замъка на деспот Слав.

ИСТОРИЯТА НА КРЕПОСТТА

При археологическите разкопки са открити жилищни сгради, две църкви, като в едната от тях е открит мраморен релеф на апостолите-светци Петър и Павел. Днес те не са в нашите музеи, а в Ермитажа на Санкт Петербург... Открити са и две огромни водохранилища с дълбочина едната до 6 метра, а другата до 3 метра, които никога не се е сетил да обгради... докато не стане късно. Пак тук са и помещенията на прислугата. По стръмните скло-

нове на върха, извън защитната оградна стена, са открити и няколко жилищни сгради на обикновени жители.

Алексий Слав е наследник на Асеновци – син на тяхна сестра, чието име историята не е съхранила, както и племенник на цар Калоян (1197-1207 г.), който назначава Алексей Слав за управител на Родопската област, като му дава и титлата „деспот“. Тогава Слав избира за своя резиденция именно крепостта „Цепина“, която става една от най-големите и важни крепости по онова време.

Районът на крепостта според специалистите е населяван още от 5-ото хилядолетие пр. Хр. След IX-ти век тук се появяват траките, по-точно племето беси, които построяват на самия връх малък параклис и правят това място тяхно светилище, което впоследствие прераства и в малък манастир. В пределите на българската държава Цепина влиза през IX-ти век, а два века по-късно е завладяна от Византия. През 1205 г. Калоян успява отново да я върне в пределите на България. Той управлява крепостта от 1197 до 1207 г., когато е убит.

РАЗКОПКИТЕ

Първите проучвания на крепостта „Цепина“ датират още от края на XIX век и са направени от руския историк и езиковед П. Сирку. С известно прекъсване го следват българските специалисти Ст. Веркович, Хр. Попконстантинов и Д. Цончев. По сериозните проучвания стигат до нас чрез по-пълни сведения от византийската история, в частта й, когато крепостта е била под владението на Византия. Днес всичко, което специалистите са открили, е подредено в специалните музейни помещения в подножието на върха Цепина. В две от стаите на втория етаж на музейната сграда, повече от 50 фотоса и още няколко веществени експоната са на разположение на туристите. Освен това на първия етаж в специална лекционна зала посетителите могат да изгледат специално филмче, в което са отразени проучванията, разказани от самите учени.

ЛЕГЕНДИТЕ

Както обикновено, при всяко природно творение, историче-

ско или археологическо откритие и тук легенди не липсват. Ето какво гласи една от тях. Когато латинският император Хенрих побеждава Борил, деспот Алексей Слав не го приема като победител, а му обещава съюз в следващите войни при условие да омъжи малолетната си 13-годишна дъщеря Маргарет-Изабел. Сделката станала и когато малолетната съпруга на Слав влиза тържествено в крепостта, тихо промълвява: „Боже, май тук ще бъде моят гроб?!“. Тамара, майката на Слав, без да разбере думите на снаха си, казани на френски, я приема дружелюбно с прегръдка и възклицание „Амин! Дай Боже!“. Младоженката не понася живота в крепостта и по цял ден се разхожда из съседните гори. Дали от скука или притеснение, младата съпруга се болява и само след година почива. Слав тежко понася случилото се и премества резиденцията си в Мелник.

ПЛИОЦЕНСКИЯТ (ПАЛЕОНТОЛОГИЧЕСКИЯТ) МУЗЕЙ

Той се намира край самото село Дорково и обикновено се пропуска от хората, които за първи път посещават района. Впрочем двата обекта са свързани и, както впоследствие разбрахме, входните билети, които се продават в музея, важат и за крепостта „Цепина“. Таксата за възрастни е 5 лв., а за ученици

е 3 лв. Противно на всички подобни обекти, практиката пенсионерите да се таксуват наравно с учениците тук не важи. Работното време на музея през лятото е от 10 до 18 часа, а през зимата - от 10 до 17 часа.

Музейната сграда, открита през 2013 г., привлича вниманието на посетителите със своята оригинална цилиндрична форма. Изграждането ѝ от метал и стъклен купол я прави „Най-красивата сграда в България“ за 2013 година. В нея на площ от 300 кв. метра като пълен господар е скулптурата на Овернския мастодонт (Мамут), висок 3.90 м, а до него е маймуната долекопитек.

За разнообразие връщането по маршрута може да стане през град Ракитово, курорта „Цигов чарк“, Батак и Пещера, където може да се вземат и два от печатите от Националното движение „Опознай България – 100 НТО“. В този случай километрите ви ще се увеличат само с двадесетина.

И още една пътека има до крепостта „Цепина“. Тя обаче е подходяща само за най-подготвени туристи. Започва от жп гара „Цепина“, преминава през Жълтия камък (1.45 ч.) и след още два часа стига до крепостта. Много е стръмна, като по нея се преодоляват повече от 1000 метра денивелация.

доц. Сандю БЕШЕВ

ПНОМ ПЕН

ПЕРЛАТА НА АЗИЯ

Не крия, че съм прикрасен на към Камбоджа, разположена в Югоизточна Азия и към нейната култура. Смятам, че това е една от най-интересните световни туристически дестинации, които съм виждала. Събудям се сутринта с изгрева, който прави времето подходящо за снимане на Кралския дворец, който е обрнат на изток и се намира в самия център на столицата. От рано по крайбрежната алея са излезли хора да спортуват, да се разхождат и да се любуват на река Меконг.

Модерен и екзотичен Пном Пен предлага всички удобства на съвременния град. В същото време е много различен и нетипичен. Градът разполага с разнообразен транспорт, но най-лесният начин да се придвижвате в него от забележителност до забележителност е като по време на престоя си наемете „тук-тук“ - така в Камбоджа се наричат моторизирани рикши. Наемам такава за дни, в които съм в града и тя ме чака още на автогарата, където идвам от неповторимия Анкор - едно от съвременните чудеса на света.

Най-удачният период за посещение на Камбоджа е от ноември до февруари, когато е сухият сезон и времето е слънчево и приятно. В останалите месеци тропическият климат си казва думата - дъждовете са поройни, а температурите надвишават 40 градуса.

Пном Пен е изключително красив град, който става столица на кралството през 1434 г., като наследява Анкор Тхом. Кралят на Кхмерската империя Понхей Ят променя статуквото на селището, след като е завзето от Сиам. Градът е столица в различни периоди, но чак през 1866 г., под управлението на крал Нородом Първи, става постоянно седище на правителството. Естествено първото нещо, което построяват, е сегашният приказно красив Кралски дворец. Поне ден ще ви трябва, за да го разгледате целия. Няма да съжалявате, но си обуйте удобни обувки, защото крачкомерът ще отчете супер разходка из красиви алеи, сред прекрасна екзотична растителност, покрай десетметрови стенописи и уникални храмове, сред удивително хубави дворцови сгради и исторически монументи. По протежение на стотици метри ще се любувате на изрисувани сцени от историята на Камбоджа и от Рамаяма. Ще бъдете еднакво заплени от пищните и величествени позлатени пагоди, храмове и зали, както и от великолепието на райските градини, които ви съпътстват през цялото пребиваване.

Кралският дворец в Пном Пен е настояща резиденция на кралете на Камбоджа. Пълното име на кхмерски е сложно - Preah Barom Reachea Veang Chaktomuk. Палатът е строен на етапи върху стара цитадела Бантей Кев. Докато се разхождате по крайбрежната алея на Меконг, дворецът ви примамва с позлатени покриви и кули, но в действителност е още по-завладяващ.

В някои от пищните храмове и пагоди е позволено да снимате, в други - не. Най-често, когато влизате в тях, трябва да се събувате и да спазвате будистките обичаи. Задължително е раменете ви да бъдат покрити, както и краката до средата на прасците. Посядайки на пода, ще станете съпричастни на интересните будистки церемонии, но ще си починете и ще се почувствате като камбоджанец - над 96% от населението са будисти. Ще забележите сутрин будистки монаси, облечени в оранжево, да благославят миряните и да приемат храна, която после даряват. Често ги придружават деца, които се отглеждат в храмовете.

Построяването на кралския дворец в Пном Пен през 1866 г. е по времето, когато Камбоджа става френски протекторат. Комплексът е разделен на три:

Не случайно наричат столицата на Камбоджа „Перлата на Азия“. В Пном Пен е концентрирана културата на древните кхмери, които от хиляди години населяват Индокитайския полуостров. Наред с великолепия дворец, храмове и пагоди, тук ще откриете един от най-богатите на експонати Национални археологически музеи, които илюстрират древната история на региона. Самата столица на Кралство Камбоджа е полегнала на величествената река Меконг, точно където в нея се вливат още две реки - Басак и Саб.

Сребърната пагода е на североизток, **дворецът Хемарин** - на югоизток, а в централната част е разположена **Тронната палата** Preah Thineang Dheva Vinnichay (в превод „свещеното място на съда“). Някога тук са се срещали доверените лица на краля, а днес се провеждат религиозни и кралски церемонии (коронации, кралски сватби) и важни срещи на краля. Сградата е с форма на кръст и има три кули. Високият 59 метра централен шпил е увенчан от глава на Брахма с четири лица. Вътре ще видите бюстове на бивши камбоджански крале.

Крал Сисоват възстановява Phochani в Кралския дворец през 1907 г., павилиона Chanchhaya през 1913 и изящната тронна зала Preah Tineang с великолепен фрески по тавана.

Кралският дворец в Пном Пен се простира на 174 870 квадратни метра и многочасовата разходка в него ви среща с шедеври на кхмерската архитектура. Туристите се снимат пред внушителните ступи, а огромни стенописи превръщат двореца в галерия на изящното изкуство на открито. Разглеждате задължително параклиса Royal Vihear Suor, двореца Хемарин и Павилиона на лунната светлина, който служи като сцена за кхмерски

двореца се съхраняват национални съкровища, като статуи на Буда от злато и скъпоценни камъни. Най-забележителна е **статуята на Буда** с инкрустирани 9 584 брилянта, най-големият от които е 25 карата. Направена е в естествен ръст от кристал Baccarat. Златният Буда тежи 90 кг. При управлението на крал Нородом Сианука, който предшества режима на червените кхмери, целият под на Сребърната пагода е послан с 5000 сребърни плочки, които тежат над 6 тона. Цялата вътрешна стена на пагодата е покрита с огромни фрески, които изобразяват героите от индийския епос Рамаяма. Сега сребърните плочки са запазени само при входа. При влизане в храма се събуваш и покриваш с шал главата си.

Няма как да не се прехласнете пред **Двореца Khémarin** (на кхмерски „дворецът на кхмерския крал“), пред Chapel royal, Villa Kantha Bopha, Villa Chumprou, Villa Сахаметрей... Всички тези архитектурни шедеври, изпълнени със скъпоценни експонати, са разположени сред градини от многоцветни тропически цветя и растения като Allamanda cathartica, Couroupita guianensis и Jatropha integrerrima.

Дворецът винаги е бил популярна туристическа атракция в Пном Пен. Посетителите свободно могат да видят Сребърната пагода, централния комплекс, включително Тронната зала и павилиона Чан Чая, но има и затворени зони като Кралският салон, вила Канта Бофа, павилиона Сейрей Монгол и др.

Не подминавам **будисткия манастир Ват Пном**, създаден през 1373 г. и най-високият религиозен храм в Пном Пен. Според легенда възрастна жена на име Пен намерила в реката дърво с четири бронзови статуи на Буда и построи храм, за да защити свещените реликви. В центъра на храма има огромен седящ бронзов Буда. Използвам случая да разкажа, че бях изумена как камбоджанците отправят своите молби към Всевишния. Майка с дете си купиха малки птички, които държаха в дланите си, докато изричаха молитвата и накрая ги пуснаха да летят в небето със съкровения им желания. Друга млада жена сложи прясна сурова пържола в устата на някакво оплезено като лъв същество, чукна отгоре сурово яйце, сложи цветя и присви крака в молитва.

За мен един от най-възхитителните атракции на Пном Пен е **Националният музей на Камбоджа**, който е нов исторически и археологически музей. Уникален е с колекцията си от 14 000 експоната, датиращи от праисторически времена и Кхмерската империя, която се простира от Тайланд до Южен Виетнам. Открит е на 13 април 1920 г. по случай Кхмерската нова година, а търпи тежко опустошение по време на ерата на Червените кхмери. С този период е свързана и най-жестоката атракция на града - **Музеят на геноцида Tuol Sleng**. Той проследява престъпленията на режима на Червените кхмери, извършени между 1975 и 1979 г. в Демократична Кампучия (днес Камбоджа). Едно елитно училище се превръща в затвор S-21 - най-известният от 196 затвора, които комунистическата диктатура създава. То се превръща в център за изтезания. Припошава ми от видяното и отказам да разгледам целия комплекс. Според архивите най-малко 12 273 души са били затворени и изтезавани тук. Достатъчно било да си учител, да говориш чужд език, да си религиозен или просто да носиш очила и химикалка, за да бъдеш унищожен. Режимът на Пол Пот убива 3 милиона души за 3 години и 8 месеца, което е показано много реалистично в музея Туол Сленг.

Купувам сувенирите си от работилница, където творят осакатени от мини младежи. Може би си спомняте за мисията на принцеса Даяна за почистване на Камбоджа от минните полета, които са навсякъде и вземат непрестанни жертви и сега.

Въпреки тежките периоди в историята на Камбоджа, тя е прекрасна страна с великолепен народ. Камбоджанците са изключително мили, добронамерени и усмихнати. Страната и столицата им са истински туристически рай, който привлича с тропическата си екзотика, с великолепни плажове, с древна история и култура, с модерни градове, изградени във френски стил.

А ако искате да разнообразите пътуването си, можете евтино да отскочите до съседните Виетнам или Лаос по Меконг - водната артерия, която свързва страните в региона и ги прави още по-достъпни за туристите от цял свят.

Текст и снимки: Антоанета ТИТЯНОВА

ПРИРОДЕН ПАРК „РУСЕНСКИ ЛОМ“ УНИКАЛНА ПЛАНИНА ПОД РАВНИНАТА

В Дунавската равнина, на 20 км. от Русе се намира Природен парк „Русенски Лом“. Обявен през 1970 г., като народен, през 2002 г. в съответствие със Закона за защитените територии е прекатегоризиран в природен парк. Площта му е 3408 ха. Този кът от нашата България е земен рай, който събира в едно както красиви пейзажи, така и богато културно и историческо наследство. Паркът е разположен по поречието на реките Бели, Черни, Малки и Русенски Лом и включва землищата на селата Писанец, Нисово, Сваленик, Червен, Иваново, Щъркелово и Табачка. На територията му съвършено се съчетават речни тераси с отвесни скални стени с височина на места до 140 м., изненадващи и неповторими наглед. Уникалните и за България, и за Европа долини-каньони са се образували преди 150 милиона години.

Ландшафтът на района, където се сливат ломовете, известен като местността „Смесите“, е изключително впечатляващ и много точно е получил определението „планина под равнината“. От равнището на Дунавската равнина в огромните разломи стръмно надолу се спускат отвесните стени на каньоните и там, в ниското, се издигат планинските възвишения на ПП „Русенски Лом“.

Наред с уникалната красота на природните панорами не по-малък интерес представлява видовото разнообразие на растителния и животински свят. В района на с. Червен например люлякът и смрадликата създават естествена украса и оригинална прелест на скалния ландшафт. В парка се намира единственото в България находище на балканския ендемит **лопен**. Върху скални издатини, източно от с. Нисово, се е запазил фрагмент от някогашната тревна растителност – редкият вид **йоаново коило**. Разнообразието на релефа и специфичния климат са условие за **многообразието на флората – 825 видове и подвидове**. От висшите растения са защитени в червени списъци и конвенции

на ЕС. За растителното богатство върху сравнително малка територия красноречиво говори наличието на редки видове, от които 4 защитени, 4 застрашени от изчезване, един реликт, един български ендемит, 7 балкански ендемита, 8 вида – защитени по Конвенцията SITES. **Ковачевият зановец и емилопопото прозорче** са включени в Червената книга на България и са защитени в няколко европейски конвенции.

Много широко са разпространени вторичните съобщества на дървесния вид **келяв габър**. В тях единично или на групи се срещат космат дъб, цер, благун, обикновен дъб, горун, сребролистна липа, ясен, мъждрян, клен, бряст и др. По-западени горски съобщества с насаждения от сребролистна липа се срещат западно от с. Писанец, а югоизточно от с. Нисово има лесове от горун и благун.

По поречието на Русенски Лом растителността се състои от акации и по-рядко от смесени на-

саждения от келяв габър, космат дъб и драка. Най-хубавите смесени гори от сребролистна липа, клен, горун, келяв габър и мъждрян се намират между селата Писанец и Нисово. В по-голямата част от парка, по поречието на Черни, Малки и Бели Лом, преобладават лесове от акация и келяв габър. Срещат се също дървесни видове от орех, черен бор, топола и ясен.

В ПП „Русенски Лом“ са установени **174 вида птици**, от които **167** са защитени. Особен интерес представляват грабливите птици бухал, ловджийски сокол, египетски лешояд и скален орел. Тук гнезди и рядко срещаният у нас прелетен черен щъркел.

Защитената територия се обитава от **19 вида влечуги**. Бозайниците са 70 вида, от които редки и застрашени от изчезване са прилеп, добруджански и обикновен хомяк, лемур, степен пор, пъстър пор, невестулка и видра. Пещерите, скалните процепи и дупките в хралупите на дърветата се обитават от 23 вида прилепи – толкова, колкото са установени на територията на България.

В парка рядко се срещат златка, бялка, дива котка. Има зайци и сърни, а дивата свиня увеличава числеността си. В резултат на природозащитната дейност на Дирекцията на парка бързо нараства числеността на популациите на благородния елен, елена-лопатар, сърната и муфлона.

Друга забележителност на ПП „Русенски Лом“ са **скалните църковни обители**. Широко известни са двете скални църкви край с. Иваново, включени в списъка

на Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство. Едната е изсечена в отвесните скали на 20 м. над земята и е наречена от местното население „**Църквата**“. Неин ктитор е цар Иван-Александър /1331 – 1371 г./ Ликът му и този на жена му са изобразени на северната стена. Цялата вътрешност някога е била покрита със стенописи, а днес отчасти са запазени сцените „Преображение“, „Рождество Христово“, „Тайната вечеря“ и „Христос пред съда“. Втората скална църква се намира в местността „Писмата“ и е известна като „**Църквата при Господев дол**“. По-голямата част от стенописите ѝ са унищожени.

Край с. Иваново се намира и **скалният манастир „Св. Архангел Михаил“**, важен духовен и книжовен център на Второто българско царство /12-ти – 14-ти век/. Основан е в началото на 13-ти век от Йоаким, който по-късно става български патриарх. Тук се развива дарителска дейност, като сред дарителите били търновските царе Иван-Асен II /1218 – 1241 г./ и Иван-Александър. Манастирът обединява няколко комплекса от скални помещения със запазени стенописи. Стенната живопис в **Църквата „Св. Богородица“** е включена в списъка на ЮНЕСКО за опазване на световното природно и културно наследство.

Край с. Басарбово, на десния бряг на река Русенски Лом, през 16-ти век е изграден **скалният манастир „Св. Димитър Басарбовски“**. Той е единственият действащ скален манастир в

България. Към него има музейна експозиция.

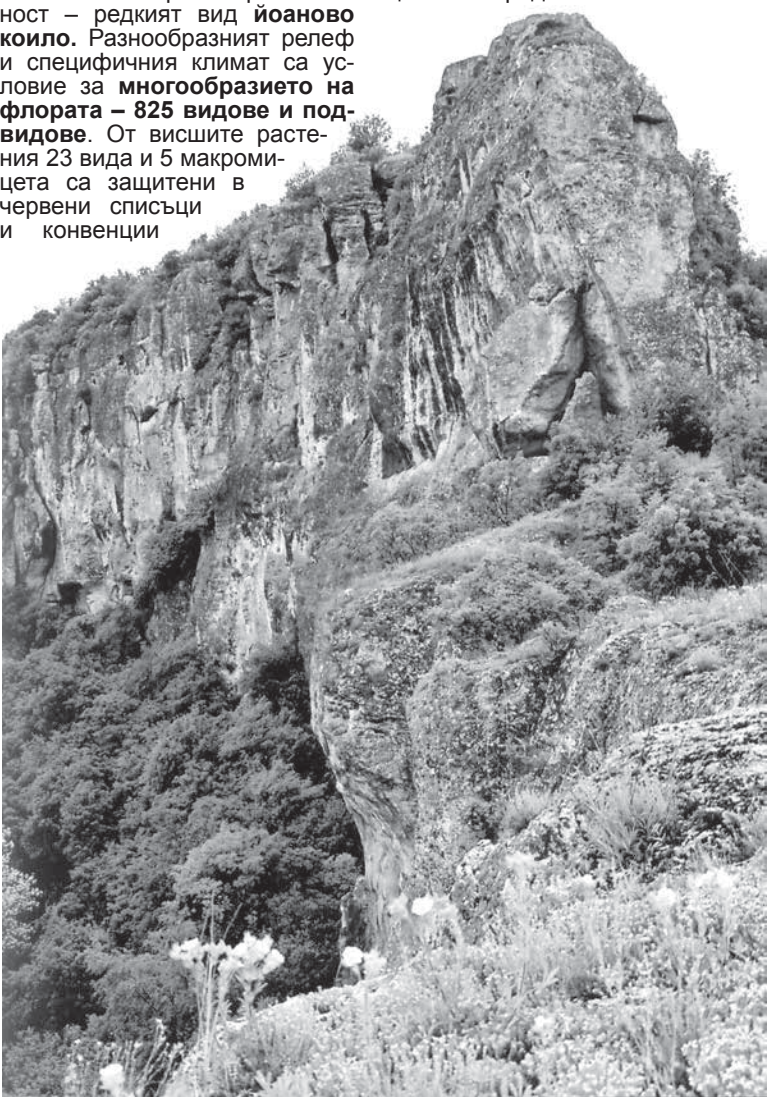
С утвърдения през 2005 г. план за управление на ПП „Русенски Лом“ в територията му е включен Националният археологически резерват – **Средновековен град Червен**. В началото на 5-ти в. пр. Хр. тук се заселва **тракийското племе гети от мощното Одринско царство**. През 4-ти в. пр. Хр. римският император Юстиниан оценява стратегическото положение на града и издига могъща крепост, оградена с дебела стена, част от която е запазена до наши дни. През 13-ти век при цар Иван-Асен II градът се превръща в един от най-значимите военни и църковни центрове. Крепостта няколкократно е била разрушавана и възстановявана. По времето на цар Иван-Шишман селището е възстановено и доизградено. Оттогава е останала една от малкото запазени крепостни кули у нас. През 14-ти век Червен попада във владение на османските поробители и бива опожарен и разрушен.

Историческа и археологическа значимост на територията на парка имат **античните рудници** в местността „Ямите“. Те представляват ями с дълбочина 10 м. и диаметър до 10 м. В древността и по време на Второто българско царство в тях се добивала желязна руда, която се преработвала в леярните на средновековния град Червен.

Върху една сравнително малка площ ПП „Русенски Лом“ е събрал изключително съчетание

от природни и културно-духовни богатства. Всичко това трудно може да се разкаже – то трябва да се види с участието на специалисти от Дирекцията на парка, която се намира в гр. Русе, бул. „Скобелев“ № 7. За организирани посещения и допълнителна информация желаещите могат да се обърнат на телефон: 082/ 872 397, както и към ТД „Приста“ – Русе.

инж. Георги ПЕТРУШЕВ

ТЕЛЕФОНИ НА ТД И ОБЕКТИ В СИСТЕМАТА НА БТС

СМОЛЯНСКА ОБЛАСТ

ТД „Студенец“ – Чепеларе - 0886777017, 0877222992
Хижа „Изгрев“ – 0897728495; 0896754533
Хижа „Чудни мостове“ – 0888474355; 0899807671
Хижа „Скални мостове“ – 0882966278; 0882966277
Хижа „Пашалийца“ – 0888547654 – в основен ремонт и в момента не работи
УЦ „Пещерняк“ – Чепеларе - 0877222992 – в момента е в основен ремонт
ТД „Орфей 1970“ – Девин - 0890222515, 0876535435
Хижа „Орфей“ - 0890222515
Пещера „Дяволското гърло“ – 0890222515
ТД „Карлук“ – Смолян - 0886936644; 0889218780
Пещера „Ухловица“ - 0888912212
Хижа „Смолянски езера“ - 0889906595
Хижа „Преспа“ - 0887904077
Хижа „Студенец“ – 0886936644
ТД „Перелик“ – с. Широка лъка – 0988800850
ТД „Родопей“ – с. Ягодина - 0888519981, 0895658546, 0895658558, 0889903642, 0895658550
Ягодинска пещера - 0895658558
Хижа „Тешел“ – 0895658553
ТД „Триградски скали“ – с. Триград – 0896715175; 0879170808
Хижа „Триградски скали“ – 0896715174
ТД „Момчил юнак“ – с. Момчиловци - 0878718252
Хижа „Момчил юнак“ - 0878718252

СТАРОЗАГОРСКА ОБЛАСТ

ТД „Еделвайс 57“ – град Гълъбово – 0886098408
ТД „Соколна“ – с. Габарево - 0899048817; 0878750055; 0889307304
ТД „Орлово гнездо“ – Казанлък - 0431/62566, 0882966489, 0882966490
Хижа „Бузлуджа“ – нова - 0886970859
Хижа „Бузлуджа“ – стара - 0882966490, 0882955304, 043162566
ТД „Овчарица“ – с. Ковачево - 0882966388; 0882966387
ТД „Сърнена гора“ – Стара Загора – 0887235216; 042/627044, 0882966462; 0896688560
ТД „Средногорец“ – Чирпан - 0882966442, 0885787420; 0889722955

СОФИЯ - ГРАД

ТД „Ал. Константинов 1899“ – 0887 847 007 и 0899635941
ТД „Еделвайс“ – 0896 688556 и 0878955588
Хижа „Еделвайс“ – 0888512381
ТД „Зелена България“ – 0896715908
ТД „Кремиковци“ – 0888455750 и 02/9943048
Хижа „Мургаш“ – 0888950346
СТД „Люлин-Банкя“ – 0887641670 и 0888963981
СТД „Мургаш 77“- МВР - 0888919811 и 0888497843
Сдружение на туристическите хорове в България – 0899881702
Хор „Планинска песен“ – 0878522105
Хор „Планинска песен – Филип Аврамов“ - 0899891149
ТД „Сирена“ – 0877798779, 0888298779
Хижа „Тинтява“ – 0880990555
ТД „Урвич“ – 0882966321
Хижа „Планинец“ – 0889730182
СТК „Мотен“ – 0888305333, 0888414747
Хижа „Алеко“ – 02/9671113, 0876860235, 0877101427
АТД при БАН - 02/9892241 и 0897731992
ТД „Камендел 1934 - Бояна“ – 0882727201, 0878754631 и 0878754631
Хижа „Камен дел“ – 0897209797
ТД „Берица“ – с. Владая – 0897575884, 0879436672
ТД „Дино 2012“ – 02/8683204 и 0889489334

СОФИЙСКА ОБЛАСТ

ТД „Ибър“ – Долна баня – 0885012912 и 0887416565
Хижа „Венетица“ – 0882025864
Хижа „Гергиница“ – 0876648090
Сдружение „Туризм, спорт и екология - Опознай и съхрани 2001“ –
Етрополе - 0886813474 и 0886813774
ТД „Старопланински турист“ – Етрополе – 0882966497
Хижа „Кашана“ - 0882714416
Тур. спалня „Витиня“ - 0882966497
Хижа „Стражата“ - 0882966497
Хижа „Старопланинец“ - 0882966497
ТД „Еледжик“ – Ихтиман - 0899883993, 0889227859
Хижа „Надежда“ - 0888852105, 0889227859
ТД „Равни чал“ – с. Костенец – 0899921306
Хижа „Гургулица“ - 0899 555 370, 0899 921 306
Хижа „Белмекен“ – 0879461899
ТД „Планинар“ – град Костенец – 0879208290, 0896647088, 07142/6031
Тур. спалня „Яворица“ – 0879208290, 0896647088, 07142/6031
Сдружение ТД ПЕС „Мусала“ – Самоков – 0893047709
ТД „Искърски пролом“ – град Своге – 0888645081, 0888668788
ТД „Грамаде“ – с. Скравена – 0888495350, 0899810773
Хижа „Койна и Никола Мукански“ – 0888495350, 0888653195
ТД „Мургана“ – с. Челопеч – 0888398869, 0896766161
ТД „Люляк 2010“ – Костинброд – 0885294772
ТД „Свищи плаз 2013“ – град Златица - 0888393851 и 0885184078

Редакцията на в. „Ехо“ моли председателите или секретарите на туристическите дружества, ако междувременно са настъпили промени, да подадат информация за актуалните телефони на ТД, хижите и стопанисваните обекти по електронна поща exobts@gmail.com или на тел. 0882966316.

VIII ПЪТЕШЕСТВИЕ „ИЗТОЧНИ РОДОПИ '2023“

Двудневно планинарско обикаляне от Казанлък през Димитровград, Скалите западно от Горно поле и Шумнатица до Кирковските гостоприемници

В Богоявленската утрин, двата Енчови автобуса през Стара Загора ни закараха до Димитровградската водна жп кула. Придвижихме се до музейната експозиция на поета Пеню Пенев (1930-1959). Той вярва, че се строи бъдещето – светло и чисто, основано на братство и красота. Вярва и превръща в стихове романтичния опит на нацията да промени България. Не просто пише стихове, които зареждат хората с ентузиазъм и вяра, че нещо по-добро ще се случи, а сам се включва всеотдайно в строителството на Димитровград. И думите, и вярата му имат много общо с тези на Ботев, който тръгва към Вола, или с тези на Дебелянов, който тръгва към фронта, воден от своя идеал. На всеки един от тях могат да принадлежат думите: „Ако изгубиш пари, богатство – изгубил си нищо! Ако изгубиш чест – изгубил си нещо. Ако изгубиш вяра – изгубил си всичко!“

След разходка из просторните улици и кафено-чаена закуска, видяхме скромната по площ Художествена галерия „Петко Чурчулиев“. Съхранява над 2250 произведения на близо 400 художници. Обособени са разделите: Живопис, Графика, Скулптура, Съвременно изкуство и Театрален плакат. Заедно с творбите на бележити български майстори, в колекцията й са намерили място произведения на художници, свързали творческия си път с Димитровград.

През Харманли и Главанаците, след разклона за Горно поле по обед излязохме от возилата преди голям завой. През ниска гора, бодливи храсталаци и малки връхчета слязохме до масивната скала Хамбарка с диаметър около 100 м и височина 50 м. Източната й част е осеяна с трапецовидни ниши. Над малка тераса има труднодостъпно помешение – жреческа стая. На запад, сред комплекс от стърчащи скали и стени, се разкриват красиви изгледи към Арда, Маджарово и Странджово. Върнахме се по същия път до

село Долни Главанак. Минахме през Ръженово (където изкупихме магазините и се разхладохме на сенчестите водолеи), Миладиново и Кърджали. В Кирково взехме нашите кърджалийски приятели Белю, Гинка, Иванка, Борис и водача Славчо Синапов. След четири километра пристигнахме в близкото до гръцката граница село Шумнатица. Качихме се на каменния гърбав Римски мост, направихме снимки. Воденичарят Руси ни показа 300-годишна караджейка с еднометрови камени мелнични камъни, която все още работи. До нея е Войнишкият паметник. Семейство Топалови отидоха до Вековния чинар. В Кирково се настаняхме в хотелите „Елит“ и „Енчеви“ и къщата за гости „Валенда“. Разходихме се до минералния извор „Баненчето“ и съседния трисводест мост, водещ на изток до изоставеното село Жерка.

В градчето видяхме каменното светилище, пауните, магазините и Войнишкия паметник с две миниатюрни орфидия. Вечерята, песните на „Ехо“, свирнята на Вальо и Дамяна и танците продължиха до среднощ.

В неделя маршрутът ни бе: Кирково - Птичарска провиралка - Чуковски Лъвска глава, Водопад и Каньон - Момчилградска Циклопска пещера - Мостовски Светилищен комплекс - Казанлък

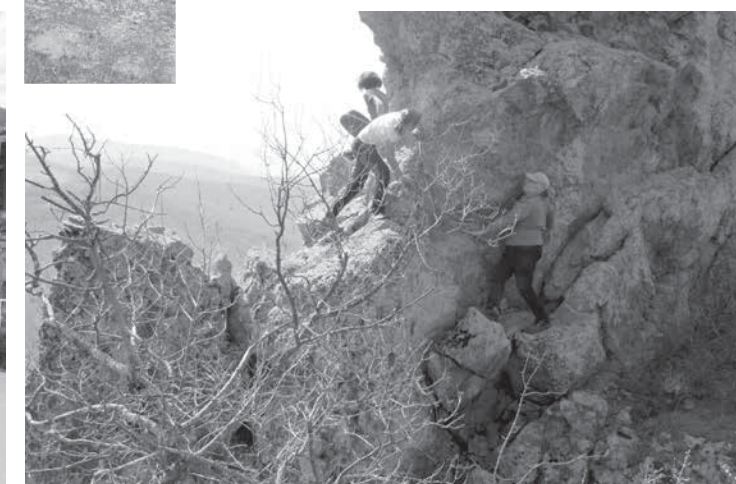
След закуска с баница и айран тръгнахме от изоставената жп гара на с. Птичар на югоизток. След малко търсене намерихме в боровата гора провиралката „Дим кая“ с три отвора, които разширихме след промушванията на почти всички туристи. От с. Чуково в пека из-

пъпихме до скалата „Лъва“ с няколко достъпни за докосване ниши. Слязохме в селото и покрай джамията, през две мостчета, стигнахме до Водопада и Каньона. От топлите локви ни гледаха жаби, а из бистрите вировете се стрелкаха пъстърви. Преди Момчилград свихме вляво и слязохме след километър. Покрай изоставено ловджийско стрелбище и край жп линията за село Подкова намерихме пещерата Циклопа, дълга 30 м, широка 15 м и висока 3 м. Прехвъркнаха 3 прилепа. През Момчилград и Кърджали се добрахме до село Мост. Ходжата Мухарем ни заведе до светилищен връх със шарапани, както и до ритуална площадка и нов Ловен заслон, направен от кръгли борови трупи. От там се насладихме на прекрасни изгледи към връх Вейката, Перперикон и Западни Родопи! За десет минути отидохме до малка пещера-утроба с изложение към залеза. На северозапад се качихме на малко скалисто обледено връхче. Ходенето завърши с хоро и снимки на Мостовския площад.

През Хасково и Димитровград, в Стара Загора се разделихме с Жоро, Росица, Дамяна и Радослава. В Казанлък се прибрахме вечерта. Пасажерите, видели 22 забележителности, изминали 16 км пеша и 500 км с автобус, се разотидоха удовлетворени.

На 30 март т. г. в Музея на фотографията в Казанлък, със съдействието на директора му Стефан Папукчиев се състоя мултимедийно представяне на снимките на участници в експедицията „Източни Родопи '2023“.

Христо АНГЕЛОВ

**БЪЛГАРСКИЯТ
ТУРИСТИЧЕСКИ
СЪЮЗ**

откри

**ДАРИТЕЛСКА
КАМПАНИЯ**

за набиране на финансови средства за ОТПЕЧАТВАНЕ НА ВЕСТНИК „ЕХО“, чрез банкова сметка: BG71 STBA 9300 0012 4857 19 в банка ДСК

В САЙТА НА БТС - www.btsbg.org

можете да намерите информация за: стоте национални туристически обекта, телефони и адреси на туристически дружества и хижи; клубове в състава на БТС и федерации; история, цели, нормативна уредба и управленска структура на БТС и др.

**Планинска
спасителна
служба**

www.pss-bg.bg

при нещастен случай,
дежурни телефони
112, 1470

02 963 2000 - Стационарен телефон на централен дежурен пост

Издава: Български туристически съюз

Адрес на редакцията:
1000 София, бул. "Васил Левски" № 75, ет. 5, ст. 525, ПК 427
ISSN-0205-0943
e-mail: exobts@gmail.com ; www.btsbg.org

Срокът за приемане на материали е до 5 число на съответния месец. Ръкописи не се приемат.

ОТГОВОРЕН РЕДАКТОР – Петя Иванова - 0882966316
РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ: проф. д-р Николай Овчаров; проф. д-р Витан Влахов; доц. Сандю Бешев – алпинист, историк на българския и световния алпинизъм; доц. Кънчо Доланчиев - НСА; Елисавета Първанова – м.с. по алпинизъм; Константин Койнов - ориентирировач, Българска федерация по ориентиране; Алексей Жалов - председател на Балканския спелеоложки съюз.

Графично оформление и предпечат: Алфа Стар ЕООД

БЪЛГАРИЯ Е СРЕД ПЪРВИТЕ ПО БИОРАЗНООБРАЗИЕ В ЕВРОПА

България е от малкото европейски страни, която може да се похвали с красива природа и с редки животински и растителни видове, изчезнали на континента. Страната ни е втора в Европейския съюз с най-високо ниво на биологично разнообразие, сред държавите с най-висок процент площи в европейската екологична мрежа „Натура 2000“. Притежаваме почти всички главни типове на местообитание и биотоп, известни в Европа. В България се срещат между 3500 и 3750 вида висши растения, повече от 500 низши растения и гъби. Фауната на страната се състои от 94 вида бозайници, 383 птици, 36 влечуги, 16 земноводни, 207 риби, около 27 000 насекоми и други безгръбначни. За наша радост, през територията ни минават прелетните пътища Via Pontica и Via Aristotelis, което предопределя голямото многообразие на птиците.

Крайпътното географско положение и разнообразните климатични условия предопределят богатството на птичия свят в България, която е сред най-добрите туристически дестинации за орнитоложки туризъм. Към момента по Натура 2000 има 233 защитени зони за опазване на природни местообитания, което представлява 30 % от територията на страната. Поради разположението ни на кръстопът между три обширни биоклиматични района - Евразийски степен, Средноевропейски континентален и Средиземноморски, България попада под влиянието на няколко различни зоогеографски области. Биогеографските влияния и типове местообитания са причина за формиране на огромно разнообразие на растения и животни у нас - особено спрямо големината на страната ни. Българската биота се нарежда сред най-богатите в Европа.

Започвам с биосферен резерват „Сребърна“, който е включен в Списъка на световното културно наследство и природните забележителности на ЮНЕСКО. Езерото е сред най-ценните и известни в чужбина защитени природни обекти у нас. През 1975 г. е включено в Рамсарската конвенция за опазване на влажните зони с международно значение. „Сребърна“ е дом на 221 вида птици, от които 90 са с европейско природозащитно значение, а 50 вида са включени в Червената книга на България. Някои от пернатите използват езерото за зимуване, други за гнездене,

а трети само преминават при миграцията си. Тук е единственото традиционно за България гнездово находище на голяма бяла чапла. От гнездящите видове най-голям интерес представляват къдроглавите пеликани. Езерото е важно за миграцията и зимуването на световно застрашената червоногуша гъска и за немите лебеди, които достигат до 350 екземпляра. Голямо е разнообразието от чапли - сива, червена, малка, голяма, гривеста и ношна. Тук зимуват също зеленоглавата патица и сивата белочела гъска. Типични представители са: розов пеликан, малък корморан, блестящ ибис, лопатарка,

белоока потапница, малка белочела гъска, сива гъска, тръстиков блатар, синьогуша, мустакат синигер.

Подобни благоприятни условия за птиците съществуват и в Дуранкулашкото и Шабленското езеро, подходящи за наблюдения на птици (birdwatching). Двете защитени езера са сред най-влажните зони у нас и привличат много пернати. Езерата Шабла и Езерец са убежище през зимата на защитени от закона мигриращи птици. Тук зимуват най-голямата бяла гъска, зеленоглавата патица и червоногушата гъска. Районът е истински рай за лебеди,

ден дърдавец свиват гнезда тук. В Тузлата намират убежище над 50 000 гъски в студените месеци. Езерото Дуранкулак е „зимната къща“ за десетки хиляди птици - ще различите 244 вида пернати, като популациите от корморан джудже и розов пеликан са все по-големи. Преминващата от тук Виа Понтика - Черноморски път на прелетните птици, превръща региона във важен център за орнитоложки туризъм. Дуранкулак е сред петте най-важни места, където се чифтосва малкият воден бик, морският дъждосвирец и сивата сврачка.

Природозащитният център „Пода“ е разположен само върху един квадратен километър, но на него се срещат половината от видовете птици в България - 274. В най-западната точка на Черноморието природните условия са уникални и привличат блатните и топлолюбиви видове. Три от големите езера по **пътя Виа Понтика (Via Pontica)** на миграция на птиците от Африка през Европа за Азия - Бургското, Мандренското и Атанасовското, осигуряват храна и благоприятни условия за почивка на къдроглавите и розовите пеликани, на големи ята бели щъркели, мишелови

като голям и малък корморан, ням лебед, тръстиков блатар, земеродно рибарче и мустакат синигер могат да бъдат наблюдавани през цялата година от **Посетителския орнитоложки център**. От втория етаж се разкрива великолепна гледка към защитените територии.

Но не само Дунавския бряг и Черноморската брегова ивица са богати на животинско и растително разнообразие. В 3-те национални и 11-те природни парка, 55-те резервата, 35-те поддържани резервата и над 500 защитени местности и 350 природни забележителности има над 90 типа природни местообитания и над 300 вида растения и животни.

Изключително привлекателен за българските и чуждите туристи е **Природозащитният център „Източни Родопи“ - Маджарово**, който е уникално място с различна природа и специфично видово разнообразие на птиците. Скалните комплекси и средиземноморското климатично влияние спомагат за популацията на 174 вида птици, от които 78 са с европейско природозащитно значение. Срещат се 5 световно защитени вида, сред които е черният щъркел. Маджарово е единственото място, където могат да се наблюдават в естествената им среда 3 вида лешояди - белоглав, египетски и черен. Организиран са специални места за наблюдение, а в посетителския център ще намерите информация и за братия лешояд.

Любителите на птиците могат да се възхищават на много пернати видове край **природен резерват „Ропотоам“** с повече от 200 вида птици, **природен парк „Странджа“** с почти

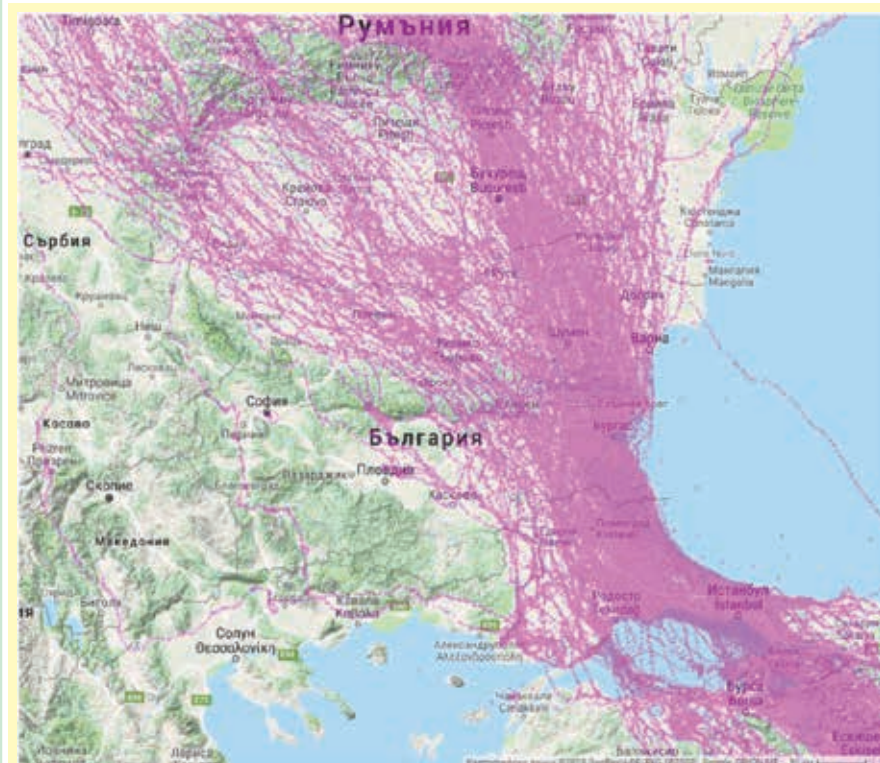
ви, осояди и др. През зимата има участъци, които не замръзват и това дава възможност да презимуват 3 вида лебеди, всички видове европейски патици, потапници, гмурци, морски орли, пеликани и др. Около 50 вида птици гнездят в местността Пода. Сред тях са бяла лопатарка, блестящ ибис, 5 вида чапли. От десетилетие розовото фламинго се настани в езерата и повечето екземпляри зимуват тук. Подсигурена е възможността да се наблюдават и заснемат птиците на място.

Поредната спирка по големия миграционен път Виа Понтика е **Поморийското езеро** - естествена свърхолен лагуна, която представлява уникална екосистема със специфичен растителен и животински свят. Своеобразен оазис и убежище на 270 вида птици, някои от които редки. Емблематични за езерото са гривеста, речна и белочела рибарка, саблеклон, кокилобегач, морски дъждосвирец, бял агъч, блестящ ибис, розово фламинго, тънкопашата потапница. Птици

70% от всички видове птици, открити в България, в **природен парк „Русенски Лом“**, в който живеят 170 вида водни птици. Не малка част от защитените територии на България са включени в различни международни мрежи - Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство и Програмата за биосферните резервати на ЮНЕСКО, Рамсарската конвенция за влажните зони и др., които поставят пред провежданите политики допълнителни отговорности за гарантиране на устойчиво управление на природните ни ресурси. България е в първите редици по биологично разнообразие в Европа и на трето място в ЕС по процент от националната територия, която попада в европейската екологична мрежа Натура 2000 (34.9%).

Природата ни е голямото богатство, с което трябва да се гордеем и да го пазим.

Антоанета ТИТЯНОВА

Виа Понтика - вторият по важност миграционен път на дивите птици в Европа. Пътят свързва Европа и Африка и минава през над 20 държави (от Финландия до Южна Африка). Над 550 000 птици преминават по време на пролетната миграция от Африка към Европа. По време на есенната миграция повече от 880 000 птици прелитат от Европа към Африка. Над 78% от цялата световна популация на белия щъркел преминава през този миграционен път. В целия български участък на Виа Понтика най-голямото струпване на птици се наблюдава в района на Бургаските езера.